

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 3. LEDNA 1934

Za Kč 2.—

Po deseti letech

F. PEROUTKA

Tyran v civilisaci

JAN MÜNZER

Jak rostlo mladé Slovensko

JIRÍ ŠUJAN

Krise důvěry ve finanční správu

UNIV. PROF. DR. JOS. GRŇA

Zima 34

KAREL ČAPEK

Jak vypadají dvacetiletí

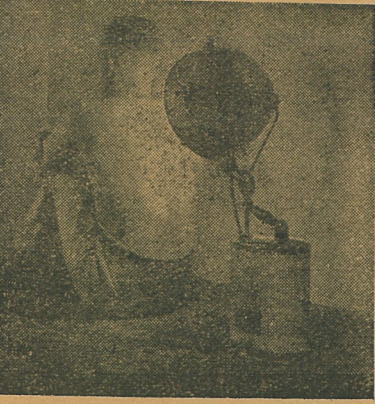
O. RÁDL

Zatvrzelý hříšník, čili boj proti fašismu — Zdravý rozum či these? — U nás a jinde

Divný sociální demokrat — Smutný Ježíšek u Stříbrných — Poslanecká moudrost

Jednotkové obchody a politika — Dozvuky projevu Svazu studentstva o Štefáníkovi

DO SLUNCE ZARÝ STALE...

V každé denní
a roční době vyzařuje
„Umělé horské slunce“
ORIGINÁL HANAU

blahodárné ultrafialové paprsky, které jsou mnohem silnější než
zené sluneční světlo. Tyto paprsky způsobují vydatné prokrvení
— ničí zárodky chorob — chrání vaše dítě před křivici, skrofulosou
ným kašlem a vás uvarují zimních nemocí. Skvělý účinek „hor-
o slunce“ projeví se též zevně krásně zhnědlou pokožkou a zdravou
ou obličjeje. — Ceny nových jubilejních modelů jsou stanoveny tak
, aby bylo každé rodině možno opatřiti si vlastní „horské slunce“.
příhodnější doby vydati peníze za věc po léta užitečnou a starati
n též o zdraví své rodiny, než právě nyní. Proto bychom vám do-
čili jako vhodný dárek pro tento rok „Umělé horské slunce“ a po-
nám potvrďte, že jsme vám poradili dobře. — Platiti můžete také
neb v 6 měsíčních splátkách.

objednati prostřednictvím každého odbor závodu s lékařskými
bami, většího elektrotechnického závodu a Všeobecné elektrotech.
A. E. G. ve všech jejích filiálkách, jakož i u firmy

PINSKER, PRAHA II, Krakovská 7.

fon 343-28, zástupce fy Quarzlampen-Gesellschaft. m. b. H., Linz.
T: Stolní lampa jubil. modelu s reflektorem typ S. R. 300 pro stříd.
proud 220 voltů Kč 2.195—
jednoduchý model typ S. N. 300 pro stříd. proud 220 voltů Kč 1.900—
Univerzální vypravení 110-250 voltů pro oba typy Kč 195— výše
Stolní model jen pro stejnosměr. proud, hořák k naklání Kč 1.260—
ze skladu v Praze i s obalem a pojištěním bez daně z obrátu a dávkou z osvětli.
Vyžádejte si prospekt č. 843. „Horské slunce“ **ORIGINÁL HANAU.**

Moderní dámské kabelky, aktovky,
cestovní kufry, tobočky nejlevněji u firmy

OLGA FALLADOVÁ

závod brašnářský
KRÁL. VINOHRADY

Anglická 2.

Tel. 344-7-8

Založeno 1889

Jedna kostka
MAGGI^{HO}
hovězí polévky

skýtá
ihned
nejjemnější
hovězí polévku

INFORMACE

CREDITON - SPÁLENÁ 28

Za málo peněz
velký výkon

továrně nový stroj již za Kč 1.780—

Starý stroj vám výhodně za nový vyměníme

SAH 52. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: —ot—: Svědčí sami proti sobě. — ENGLIŠ + PREISS: Ke kritice naší finanční
politiky. — JIRÍ HEJDA: Co omezit a jak omezit. — VÁCLAV NEBESKÝ: Československé umění ve světové tvorbě. — N.
MELNIKOVA-F. POUŠKOVÁ: Sovětské hračky. — B. PALKOVSKÝ: Sto let obytného domu nájemného v Praze. —
Boncour a Beneš. — Slova a skutky, čili jak se to nedělá. — Vánoční poselství „Nedělního listu“. — Mládež hájí Rukopisy.
— Kdo měl pravdu. — Studenti hájí Štefánika. — Zaměstnaní - s příjmy nezaměstnaných. — Český národní socialista slo-
venskému národnímu socialistovi. — K projevu Svazu studentstva o Štefánikovi.

Přítomnost

redakci
povídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství
FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Uživatel nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 3. LEDNA 1934

ČÍSLO 1

Po deseti letech

I.

Čtenáři „Přítomnosti“ vědí, že jsme se vždy varovali obtěžovati je svými osobními záležitostmi. Doufáme však, že deset let „Přítomnosti“ je více než osobní záležitost, a že je dovoleno se u toho zastavit. Těch deset let je ostatně historií nikoliv toliko redaktora a jeho spolupracovníků, nýbrž také čtenářů.

Už se ani dost dobře nepamatuji, s jakými nadějemi jsem tenkrát před deseti lety začínal tento časopis. Ale poněvadž, jak praví přítel básník, když mladík ze studií do života vstoupí, není příliš chytrý, spíše trochu hloupý — je možno, že nadějí bylo příliš mnoho. Když člověku není ještě ani třicet let a život se zdá krásný po všech stránkách, věří se také v snadné vítězství pravdy a v čest a slávu pro toho, kdo ji objevil. Nyní jsem moudřejší a bohužel také kyselejší. Bylo mi dostatečně dáno poznat, na kolik omezených zájmů pravda naráží a jak často je přijímána nevlídně jako vetřelec, jestliže ruší kruhy, které si někdo nakreslil. Pokud se veřejného uznání týká, byla na to „Přítomnost“ chudší než kdokoliv jiný. Každá sebemenší publicistická existence může doufat v laskavost kamarádů, zařadí-li se do nějaké smečky. Ani operace slepého střeva u ní neproběhne bez vědomosti veřejnosti, neboť přátelé při té příležitosti zařadí její fotografii do časopisu a sdělí i jména ošetřujících lékařů. Historie „Přítomnosti“ jest však nejvíce charakterisována tím, že měla vždy všechny smečky proti sobě, pravé, levé i prostřední. Znáám lépe než kdo jiný trpkou chut urážek a hrubostí. Jeden proti stu — to bývala ta situace.

Měla „Přítomnost“ přes to úspěch? Je velmi potřebno rozdělit odpověď na dva díly, poněvadž i v prostém ano i v prostém ne by byla nepravda. Měla katastrofální neúspěch u skoro celé stranické žurnalistiky, mimo ten pečlivě zamlčovaný úspěch, který spočívá v napodobování. Kdybychom měli věřit posuzovatelům v novinách, jsme případ obzvláště beznadějný, a jediná služba, kterou ještě můžeme prokázat národu, by byla, ihned přestat s vydáváním „Přítomnosti“. To je přirozený následek toho, že značně velký počet lidí si doma ošetřuje rány, které jsme jim za deset let kritické činnosti zasadili. Jaká už lidská povaha jest, hoří touhou ránu vrátit a seběhnou se při každé příležitosti ve velkém množství, doufajíce v sladkou možnost lynche. Právě nedávno vymysleli si záminku hanobením památky Štefánikovy a pokusili se jednou pro vždy potřit patu redaktora „Přítomnosti“ a místo, kde rostl, posypat solí a pepřem.

Tu však přicházíme k druhé části odpovědi, příznivější pro nás: všechny tyto útoky jsme mohli snést, protože jsme se mohli odvolat k úsudku inteligentního čtenářstva, u něhož úspěch „Přítomnosti“ byl skoro tak velký jako neúspěch u žurnalistiky. Ačkoliv naše čtenářstvo bylo novinami politických stran častokrátě přesvědčováno, že novinářova nezávislost

je úpadkový typ a že je to zjev skoro nečestný (podivuhodno, jaké nesmysly je dovoleno tvrdit s vážnou tváří), čtenáři neměli chuť tomu uvěřit. Následkem této zdravé nedůvěry čtenářstva k hlasům augurů je ta okolnost, že náklad „Přítomnosti“ je větší než náklad poloviny denních listů politických stran. Proto je historie „Přítomnosti“ právě tak historií těch, kteří ji čtou, jako těch, kteří ji píšou. Dokonce je čtenář skoro hlavním hrdinou této historie: přihlásiv se v tak četném počtu k našemu směru, postavil „Přítomnost“ na tak solidní základy, že už nemohou být vyvráceny. Jistě se neklameme, vidíme-li v tom i politickou manifestaci.

To budiž dosti, pokud se týká historie vnější. O historii ideové se hodláme zmínit obsírněji.

Zahajující první ročník „Přítomnosti“, pravili jsme, že redaktor je čtenářům dlužen hlavně svým rozumem. Snažili jsme se po celou dobu, abychom se této zásadě nezpronevěřili, přes všechno pokušení a přes všechny útoky těch, kteří věří v něco jiného než v rozum a i jiným přikazují tak věřit. Bylo nám často se podívat, s jak velikými překážkami potkává se prostá a normálnímu člověku zajisté pochopitelná idea zdravého rozumu. Zastávající ji, přišli jsme skoro do přísloví, a mnoho hanlivého bylo o nás řečeno právě pro tuto příčinu, hlavně od radikálních mláďat na pravé i na levé straně. Jeden přednášející mladý muž vrhl nám mezi jiným do tváře také to těžké obvinění, že nepřisíváme k démonické výchově dětí. Od té doby přijímáme útoky tohoto křídla, jak se patří: s humorem.

Nevěřili bychom, kolik nepřátelství může vzbudit člověk, který netvrdí nic sensačnějšího, než že lidé si mají zachovat zdravý rozum a řídit se v obtížných situacích podle něho. Případli jsme na ideu zdravého rozumu, zírajíce právě na obtížnost situace, ve které se svět zmítá už od války. Řekli jsme si: co jiného může tuto spoustu spořádat než rozum? Lze-li o mezích rozumu s hlediska filosofického říci leccos kritického, není možno upřít, že osvědčuje praktickou pořádací sílu v dobách zmatku. Ale některým lidem je nemilo to slyšet: radí oddat se bez uzdy citům, pudu anebo vůli a přispívají tak k zmnožení zmatku, jenž je vlastní tragedií naší doby. Nepochybně si chaos lidí vnitřně přizpůsobuje; nějaká zlá kyselina z něho kape do duší; čím větší je zmatek, tím více se lidé vnitřně odcizují silám pořádku a jsou nervosnější k hlasu rozumu; čím více je svět rozdrásán nacionálním sobectvím a nesnášlivostí, tím více hloupého posměchu zdvihá se proti rozumnému principu Svazu národů a mezinárodní organizace; čím je patrnější, že světové hospodářství hyne, jsouc rozdrobováno na osamocené národní hospodářské celky a jsouc zbavováno přirozené výměny statků, tím více lidí blouzní o autarkii a o tom, že se blahobyt navrátí, jestliže se hranice tak přísně uzavrou, aby jimi žádné zboží neprošlo; čím je patrnější, že Evropa hrozí se zřítit do propasti pro nená-

vist národa k národu, tím více přívrženců nenávist nachází a tím častěji se zášť a nesnášlivost povyšují za příkaz národního sebevědomí. Komunism zahájil v Evropě tuto neblahou obrodu pudovosti; má zajisté také silný rozumový ideál, ale nejvíce působil právě svou pudovostí. Pudovost na jedné straně vzbudila pudovost na straně druhé; zuřivost proti zuřivosti: ačkoliv se tváří jako jeho smrtelný nepřítel, je v ohledu pudovosti fašism nejlepším žákem komunismu. Německý fašism je světovým rekordem pudovosti; rozumového ideálu v něm takřka už není; pohlédneme-li na to, jak po desíti měsících své vlády ponechal hitlerism skoro všechny věci na starých místech a ukojil jen touhu osobní pomsty, dojdeme k poznání, že obsahem tohoto velkého hnutí nebylo skoro nic než holá vůle k moci, využívající jakýchkoliv prostředků, asi tak, jako to u nás provádí pan Stříbrný, který je ochoten dělat politiku s kýmkoliv proti komukoliv, jen je-li mu to schopno zajistit návrat k politické kariéře. Poněvadž žádná akce není bez reakce, musíme očekávat zvýšený příliv pudovosti i v jiných zemích, patrně také u nás. Také u nás jsou už zatím pod mechem schovány hlavy tyránků; kdyby přišel teplý déšť, ukázaly by se.

V prvním čísle prvního ročníku „Přítomnosti“ citovali jsme z Dykova „Kouzelníka“ tyto verše:

„Já dlouho jel a nyní s chutí slezu.
Oh, zaklejte mne třeba do pařezu.“

Charakterisovali jsme tím touhu mnoha moderních lidí, kteří jsou unaveni rozumovostí a spěchají do náručí pudovosti. Chtělo se nám tehdy věřit, že jsou to poslední zbytky válečné rozháranosti a že bude lépe. Ale v ohledu takového zaklínání do pařezu je situace dnes dokonce mnohem horší než byla tenkrát. Objevují se davy lidí, kteří mají za to, že dosti dlouho jeli na koni rozumu a přejí si nyní být zakleti do pařezu fašismu, t. j. do necitelnosti pouhého uctívání moci a násilí. Je tedy pro naši hlavní ideu, ideu metod zdravého rozumu, nyní horší situace než kdy byla. Máme, jako jsme často měli, nepříjemný osud klidného člověka v panice: jeví se být překážkou těm, kteří se slepě derou kupředu. Aby toto bylo překonáno, na to jest ovšem síla jednoho časopisu příliš slabá. Horečka doby musí dostoupit vrcholu, aby začala klesati; půjde se nepochybně dnešním směrem tak dlouho, až se pozná, že dále jíti nelze, nemá-li nastat katastrofa; nebo, abychom to řekli jinak, musí býti hůře, aby zase bylo lépe; musí se poznat všechna bezvýhodnost nerozumnosti, aby se lidé zase vrátili k víře ve zdravý rozum.

(Dokončení.)

F. Peroutka.

poznámky

Zatvrzelý hříšník, čili boj proti fašismu

V Německu byla zmeškána příležitost k provedení sociální revoluce. Totiž. Nelze ani říci, že byla příležitost zmeškána. Byla prohrána. Hitler dobyl moci. Zahnal komunisty do ilegality. Komunisté si ničeho tolik nepřáli, jako otevřeného konfliktu s fašismem. Jejich přání bylo splněno. Faktem, jež nelze oddiskutovat, zůstává, že porážku v přivolávaném otevřeném boji mezi komunismem a fašismem — utrpěl komunismus. Zdůrazňujeme však, že nebyl poražen (ani lipským procesem) komunismus jako světový názor, nýbrž komunismus jako politická prakse. Je tomu právě jedenáct měsíců, co Hindenburg se dohodl s Hitle-

rem, s nímž ještě nedávno před tím nechtěl mluvit. V den ustanovení Hitlerovy vlády vydala KSN provolání, v němž praví:

„Hitler říšským kancléřem! Papan místokancléřem! Hugenberg hospodářským diktátorem. Frick a Goering v čele policie. Seldte ministrem práce — tento nový kabinet otevřené fašistické diktatury je nejbrutálnější, nejotevřenější opovězením války německé dělnické třídě, pracujícímu lidu!“

„Na ulici! Zastavte závody! Odpovězte ihned na útok fašistických krvavých psů stávkou, masovou stávkou, všeobecnou stávkou!“

„KSN apeluje na miliony sociálně demokratických, ve volných odborech organizovaných, křesťanských dělníků a členů Říšské korouhve ve městě i na venkově, i na neorganizované dělnické masy.“

Provolání končilo obvyklým heslem: za sovětské Německo! Ve volbách, které následovaly po požáru říšského sněmu, obdrželi komunisté (5. III. 1933) skoro o 1,200.000 hlasů a o 21 mandát méně než 6. listopadu 1932. Téměř milion lidí, organizovaných v „revoluční avantgardě bojujícího proletariátu“, kteří před uchopením moci Hitlerem představovali určitou moc, bylo roztrženo rázem na milion jednotlivců. Jestliže mohutná KSN představovala před fašistickou kontrarevolucí sílu, pak události, které následovaly po 27. únoru 1933, ukázaly, že tato síla nebyla schopna sama zvítězit nad protivníkem, kterého po několik let vyzývala k souboji. Před-revoluční situace, kterou komunisté už po několik let vykládali, a která tak přibližně vždycky po půl roce byla „v jiném stadiu“, stala se situací, která se musí změnit v revoluční nebo kontrarevoluční. V jakou z těchto možností se tato situace změní je v neposlední řadě otázkou schopnosti komunistů. V Německu zvítězil fašismus. Jaké jsou příčiny a podmínky fašismu? Pro jeho „zdravý vývoj“ je třeba dvou podmínek: 1. ostré sociální a hospodářské krize; 2. revoluční slabosti proletariátu. Příčiny slabosti proletariátu pak jsou: zvláštní dějinná úloha sociální demokracie (viz dr. Macek v loňském ročníku „Přítomnosti“) a 2. neschopnost vedení komunistických stran, sjednotit dělníky pod praporem revoluce. V Německu nemohla se komunistická strana státi vůdcem proletariátu a národa, jelikož viděla svůj úkol v povrchném pojetí své povinnosti, v konkurenčním boji s fašismem. Akční schopnost komunistů charakterisoval jednou dobře Trocký: „Protirevoluce jak známo, není vůbec to co upevňuje světový imperialismus, nýbrž to, co kazí dobré trávení komunistického funkcionáře.“ Právě proto, že protirevoluce byla německým komunistům v nejlepším případě něčím, co kazilo dobré trávení, neuměli dostatečně dobře zhodnotiti síly své a síly protirevoluce — a prohráli.

Komunisté vždycky mluvili o několika obdobích vývoje kapitalismu, imperialismu, fašismu. Před dobytím moci v Německu fašismem mluvilo se o „třetí periodě“. A zatím, co se mluvilo o „třetí periodě“, nastávala prakticky perioda čtvrtá — bylo to období paniky. Komunisté nenavýkli si samostatné odpovědnosti. Vždycky objevili někoho, nebo něco, na něhož bylo možno svaliti vinu za neúspěch. Když je konečně objektivní situace dohnala v Německu k boji, dostavily se poraženectví a kapitulantsví, což bylo maskováno „taktickým ústupem“. Německá prakse pak dokazuje, že ani celá řada porážek proletářské revoluce, i kdyby následovala jedna za druhou, nemůže způsobiti takové zeslabení revolučního hnutí, jako kapitulace dělnické třídy před vítězstvím fašismu. A přece to byli komunističtí vůdcové Německa, kteří na zasedání exekutivy komunistické internacionály v Moskvě po dobytí moci Hitlerem tvrdili, že jednali správně a že nenesou viny na neúspěchu (který ani nepřiznali).

Proti tomuto tvrzení se postavil z čl. frakce na EKKI šéfredaktor Rudého Práva Josef Guttman. Konstatoval, že KSN není bez viny na vítězství fašismu v Německu, a poukázal k některým konkrétním chybám KSN. Byl ovšem prohlášen za bludaře, plénem EKKI byla přijata resoluce, v níž se tvrdí, že KSN pracovala správně a že poražena nebyla. Guttman setrval na svých názorech. Když se vrátil do ČSR, musil nastoupit delší trest. V této době utrpěla KSČ některé neúspěchy, došlo k známé Canose vůdcovského kadru a — k odsouzení redaktora Guttmana, který se svých „kacířských“ názorů nevzdal. Naopak. Ze zkušenosti KSN vyvodil, že nechce-li KSČ dospěti tam, kde se octla KSN, musí jinak pracovat. Musí vůbec začít bojovat. Musí vědět,

proč má bojovat. Musí vědět, jak má bojovat. Musí to přesně vědět každý příslušník strany. Musí se vzdát určitých falešných thesů. I v Československu totiž propadli komunisté klamně víře, že fašismu nelze zabránit, že proletariát musí projít peklem fašismu, že fašismus musí být „zdiskreditován“ atd. Z této víry plyne, že komunisté i teoreticky se vzdávají boje proti fašismu (fráze nejsou protifašistickým bojem, zvláště když na ně proletariát nereaguje), když prakticky proti němu dosud nebojovali, útočice na poslední zbytky demokracie; už nyní, ač ještě nerozpuštění, skrývají se, maskující svůj ústup honosnou firmou „illegality“. Je to kapitulace podobná oné, již se dopustila KSN.

Proti těmto tendencím vystoupil Guttman v Moskvě. Svě stanovisko obhájil i v Praze. Načež byl odstraněn z Polbyra, zbaven šéfredaktorství, vyloučen ze strany a zbaven zaměstnání vůbec. To není jen otázka Josefa Guttmanna. Půjde celá řada lidí, kteří stav věci vidí takovým, jakým jest. Od těchto lidí se KSČ „očistí“. Počíná „nová etapa revoluční práce“. Proto je nutno vyházet „kontrarevoluční elementy“. (Quo usque tandem?) Že tyto „elementy“ byly z nejschopnějších pracovníků ve hnutí nepadá ovšem na váhu. Nejsou to ani osobní sympatie k lidem vylučované „frakce“, ani uspokojení nad „rozvratem KSČ“, proč píšeme tuto poznámku. Sledujeme „očistný“ proces proto, že komunismus by mohl a měl být jednou z bojujících složek proti fašismu — a není jí.

Karel Bělský.

Zdravý rozum či these?

Případ Guttmanna, kterého vyřídili naši komunisté, není novým případem. Jest to běžný případ, ve kterém jest jen jméno nové. Guttman patřil ke garnituře, od které si moskevská Internacionála mnoho slibovala. On a jeho druzi se skutečně snažili, aby ukázali, že nové koště dobře mete. Vnějších úspěchů tato garnitura neměla; i za jejího režimu se prohlubovala vzdálenost mezi vedením komunistické strany a jejím členstvem. Guttman a jeho režim snažil se potírat socialistické strany, jak jen dovedl. Zakousl se do nich tak, že nepoznával, že dělnická strana v této době měla by si položit otázku, zda jejím jediným nepřítelem jsou zase — socialistické, dělnické strany. Pak přišlo poučení z Německa. Velké poučení i pro komunisty. Ti mohli mít škodolibou radost, jak Hitler přitlačil ke zdi německou sociální demokracii, když u té zdi nebyli také komunisté. Vzpomeneme-li, jak radikálně se tvářili říšskoněmečtí komunisté, jak vyčítali německé sociální demokracii, že nedovede se postavit proti reakci, pochopíme, že mnozí komunisté se ptali: proč selhala říšskoněmecká komunistická strana? A jest přirozeno, že mnozí komunisté, kteří hledali odpověď na toto svoje proč? položili si další otázku: došlo by bylo k této prohře, či: byl by ústup tak velký, kdyby byla komunistická strana hledala jiný modus vivendi s německou sociální demokracií? Pravověrní komunisté — jest jich stále méně, ale stále ještě jsou — říkali: což neusiluje komunistická strana o proletářskou jednotu? Což její ruka není již unavena tím, jak se nabízí dělníkům v jiných politických stranách? Což nejsou komunističtí novináři již fyzicky i duševně vyčerpáni tím, že neustále píšou o proletářské jednotě? Méně pravověrní komunisté dovedli však prohlédnouti, že v této věci komunistické straně se jedná jen o politickou agitaci. Případ Německa je přesvědčil, že nutno věc bráti doopravdy a že dělnických a socialistických sil není tolik, aby si mohly dovolit luxus vzájemného boje na nůž. Komunistická Internacionála dále ukládala svým sekcím these, které prováděti bylo obtížnější, čímž země byla vzdálenější od Moskvy. Sovětské Rusko však klidně jednalo s jednotlivými státy podle zásady: já pán, ty pán. Dovedlo najít svůj poměr k fašistické Itálii a zejména v poměru rusko-německém to vypadá tak, jako SSSR klidně přecházelo přes to, jak Hitler zachází s komunisty v Německu. Příslušník komunistický viděl, že jest tu něco v nepořádku. Nebyl spokojen s tím, že SSSR má tak korektní poměr k státům, které s komunisty zacházejí velmi nevlídně. Na druhé straně ho jeho tisk denně harangoval proti těm, s kterými pracoval u jednoho soustruhu, v jedné dílně, v jedné písařně. Komunistický příslušník byl dále svědkem bezmocnosti své strany. Viděl, že jest politicky odsouvaná na vedlejší kolej. Viděl onen velký protiklad mezi plamenými slovy v komunistickém tisku a tichým ústupem před policejním komisařem. Viděl dále, že dnešní komunističtí vůdcové nejsou lidmi, na které lze do krajnosti spolehnout. Z této atmosféry vyrůstá případ Guttmanův. Vidí, že jeho ostrý režim nikam nevedl. Vidí, že jsou situace, kdy

jest lépe dáti se vésti zdravým rozumem než thesemi. Ale v komunistické straně vždy these na konec zvítězí. These špatně přeložená z němčiny, these, která má nucený kurs, musí na konec zvítěziti nad rozumem. Takový jest vnitřní zákon v komunistické straně. Jest pravda, že Rusko neklade již na svoje sekce takovou váhu, jako před léty. Vidí, že na ně není možno v rozhodujících chvílích spolehnout. Udržuje je jako zálohu, jako naději „což kdyby přece“. Generální štáb neklade již na operace jednotlivých sekcí komunistické strany takovou váhu, jako před léty. Ale snaživi poddůstojníci trvají na tom, aby these byly přijímány bez odporu. Narazí-li these na zdravý rozum, má tento ustoupiti. Takový jest zákon komunistické Internacionály a to jest případ Guttmanův, ne první a ne poslední.

V. G.

U nás a jinde

Vracím se právě z vánočního výletu do Vídně a jsem nadšen, jak tam, v tom zehudlém Rakousku, každý, kdo jen trochu může, se stará o ty kteří mají ještě méně. Četli jste snad ve vídeňských listech o tom, že nyní, po vánočních svátcích, se sjednotilo několik spolků k šlechtěnému dílu: pečovali o to, aby nikdo nemusil trpěti hlad v celé Vídni: Jednota řezníků a obchodníků dobyt看 darovala několik tisíc kil masa, Jednota pekařů a továren na chléb patriční množství chleba. V každém okrese vídeňském, kde bydlí dělníci a chudší obyvatelstvo, stály od 10 hod. ráno do 5 hod. večer na náměstích vojenské „Gulaschkanony“. Každý, kdo se tam dostavil s hrncem, dostal půl litru guláše a hezký kousek chleba k tomu. Vojáci a strážníci udržovali pořádek; byl jsem se sám podívat na Praterstern, zdali to půjde klidně: Anó, šlo to, a bezvadně. Nikdo se netázal po legitimaci, ani po politickém přesvědčení, byla jen jedna starost: Aby každý dostal a zapomněl alespoň na několik dní tu strašnou bídu. Současně probíhala druhá neméně krásná akce paní Dollfussové, choťi spolkového kancléře: Pozvánka dětem nezaměstnaných na oběd neb večeri do rodin. Měl jsem sám tu radost, uviděti děvčičku nezaměstnaného, 12letou, čistě oblečenou chudinku, jak se radovala z toho dobrého jídla, z toho, co dostala ještě s sebou pro bratříčka a z těch dárek (byly to jen maličkosti, ale s láskou vybrané s ohledem na to, že doma u rodičů asi není důkladně vytápěno). Tedy jest nutno přiznati, že rakouská akce zimní pomoci (Winterhilfe) měla skutečně velmi krásný úspěch, alespoň z toho, co bylo pozorovati za těch pár vánočních dnů. U nás, bohužel takové akce nejsou skoro nikdy úspěšné... proč ten rozdíl? Protože se v Rakousku dělá skutečně dobrá a novodobá propaganda pro krásnou myšlenku. Je pravda, u nás stojí sice v každém městě vánoční strom republiky na náměstí (u nás v Olomouci mají dokonce vtipný automat, který kvituje každou minci vhozenou do krabičky zvucným „Děkujeme Vám“, které jest slyšeti z mohutného tlampače přes náměstí). Pokud ale vím, vidíme tyto vánoční stromy republiky rok co rok. Každý rok totéž... sebe zaostalejší malý obchodník na vsi Vídně řekne, že to nemůže účinkovati, že musí být změna: Ve Vídni uvidíte na každém nároží nápadně veliký plakát (asi 1 × 2 m). Nápis „Oesterreichische Wandzeitung“. Každý týden vyjde nové číslo, které informuje obyvatelstvo o tom, co bylo učiněno, kolik došlo dárek, zač byly peníze vydávány atd. atd. Na konec ještě dobře psané heslo a faksimilovaný podpis dra Dollfusse, spolkového kancléře. V tramvaji, každé okno polepeno jiným heslem pro Winterhilfe, noviny uveřejní zdarma celé strany pro akci, ve filmovém týdeníku uvidíte jako první pohled budovu spolku kancléře bývalé rakouské ministerstvo zahraničních věcí, potom zasedací síň vlády, stará habsburská nádhera. Do této okázalé místnosti vchází v prostém oděvu rakouská vláda, dr. Dollfuss zahajuje schůzi ministerské rady a mluví dobře a plynně o dosavadních akcích. Jednotliví ministři, vnitra, sociální péče atd. dávají své referáty, co hodlají podniknouti dále. Nebylo by možné udělati u nás podobnou propagandu? Ovšem, je bohužel pravda, že u nás je to vše strašně roztržštěné. Jednou tady Červený kříž (jehož velmi cennou práci nechci nijak znehodnotiti), po druhé Liga pro lidská práva, po třetí zase nějaká jiná organizace. K hromadné a účelné propagandě však nedojde, veškeré dobré snahy se plytvají skoro marně, protože není soustavnosti... i sem zasáhne stranická nenávisť a nesnášenlivost. A naposled — zdali se dá naše vláda filmovat za (dobrý) propagační účel? Prosim nyní, před krutou zimou všechny, kteří jsou dobré vůle: Pomáhejte, ale pomáhejte rychle a svorně! Nechte stranických hádek, kdo dá více nebo lépe, jen dávejte a vezte si příklad na malém Rakousku, kolik lze docílit soustředěnou námahou a použitím moderní propagandy pro dobrý účel.

K. H.

Divný sociální demokrat

Tak nazval Jar. Koudelka Emanuela Rádlu při jeho šedesátinách. Koudelka vypočítal, kde se Rádl rozchází se sociální demokracií. Přijímá však tuto samostatnost Rádlovy cesty a říká: „Moderní socialismus není již předválečně uzavřený. Má a musí mít smysl pro všechny aktivní duchovní jednotky. Není pravda, že socialismus chce nivelisovat. Chce respektovat. Respektovat všechny, kdo to myslí s věcí socialismu dobře.“ To jest dobré stanovisko říká: já s tím či oním nesouhlasím, ale není strana dosti velká, abychom v ní mohli spolupracovat, abychom se v ní mohli sejít přes to, že se rozcházíme? Zdálo by se, že to jest stanovisko, které musí zaujmouti každý rozumný člověk; jak často jsme však svědky toho, že řekne-li někdo něco, už jsou tu za ním jeho stranici a loktem své strany měří, měl-li či směl-li říci to či ono? Rádl si nemůže stěžovat. A nejsou to jen sociální demokraté, kteří se s Rádlem v tak mnohém rozcházejí. V prvé řadě se ovšem s ním budou rozcházet i sociální demokraté, kteří nevěří, že se Rádlovi podaří slušně spojití marxismus s křesťanstvím. Jeho knížka o Německu narazí v mnohém u sociálního demokrata na odpor. Konečně Rádl není jediný, jehož názory v sociální demokracii nejsou přijímány všeobecně se souhlasem. Někteří se tváří, jako by neviděli, že Rádl se v mnohém se svojí stranou rozchází. Jiní jej ostře potírají. Uvítejme v této situaci Koudelkův článek, který priznává každému v rámci strany určitou volnost názorovou. Snad by bylo někdy pohodlné dokazovati, že Rádl jde proti „programu strany“. Ale intelektuálové by v takových situacích neměli uřezávat větve, na které sedí. Dnes moc tak často dívá se s despektem na myšlenku. Intelektuálové mají pak povinnost hájit tuto samostatnost myšlení, i když se rozcházejí s tím, kdo přichází s novými myšlenkami. Zadáme v politických stranách svobodu pro sebe, musíme jí dopřát i těm, s kterými nesouhlasíme. V. G.

Smutný Ježíšek u Stříbrných

„Odložme zbytečnou skromnost!“ zvolal pan Horký 31. prosince v „Nedělním listě“, načez se jal vychvalovat novinářské dílo své a svých spolubojovníků. „Potěšme se úkazem,“ praví, „že vánoční číslo „Nedělního listu“, vydávaného pro „politickou periferii“, předčilo svým obsahem, svou bohatostí a pestrostí, svou originalností, hlavně však svou uměleckou a kulturní částí všechny ostatní denní listy.“ V čem se panu Horkému tolik zalíbilo? V anketě, uspořádané „kolegyní pí Sadeckou“: Co byste chtěl letos k Ježíšku? Položiv tuto otázku několika znamenitým osobnostem, zjistil „Nedělní list“ některé pozoruhodné okolnosti. Pan Horký pak z nich vybírá ty, o nichž se domnívá, že jsou politicky nejdůležitější a že nejlépe ukazují hloubku zkazy, do níž byl uvržen náš stát. „Četné veřejné osobnosti, jimž byla položena tato otázka,“ vysvětluje, „musily mluvit pravdu chtěj nechtěj. Byly dotázány telefonem nebo osobně náhle, bez předchozího uvědomení, a tak se stalo, že bezděčně jim takřka všem uklouzla nestrojená a prostá pravda.“ Ukázalo se, že pan Rudolf Deyl touží po tom, aby byly hercům upraveny pense, že dr. Jiří Červený je utrmáčený a udřený a že ho humor už dávno opustil, že Ignát Herrmann by rád viděl obnovení národní svornosti, že Hugo Haas, „rozesmávající národ Čechoslováků na plátně filmu“, nemá rád exekutory a že by si přál, aby byly exekuce od 1. ledna zrušeny, a že profesor Gočár by si chtěl k Ježíšku zajet do Paříže, ale „nemá na to prachy“. Ale pan Horký se nespokojil s konstatováním těchto smutných fakt, on také pátral po příčinách. Nuže, co jiného může být příčinou toho, že Jiřímu Červenému vyschl pramen humoru, že Ignát Herrmann zoufá nad nesvorností národa, že Rudolf Deyl se bojí malé pense, že k panu Haasovi chodí exekutor, že profesor Gočár „nemá prachy“, aby mohl „uniknouti z Prahy do Paříže“ — co jiného, než zvrzaná národní revoluce a nepodařené osvobození? „Jsou ještě nějaké vánoce?“, táže se starostlivě pan Horký a naplněn „černým pesimismem“ odpovídá: „Zdá se, že není Ježíška, který po patnácti letech národní svobody by mohl opravdu obšťastnit rozervaný a smutný národ Čechoslováků... Visí někde ještě nějaké jmění? Visí, ale pod ním je v duších všeobecná nedůvěra, zmatek, únava, neklid, smutek, starost, politická nejistota, úzkostlivý strach o zítřek. Pociť, že nejlepší mužové nám zemřeli a umírají, činí naše vánoce zvláště tesknými. Už ani ony nejsou schopny dát nám sílu, přemýšlet o přání Ignáta Herrmanna. Všude moře nelásky, všude nepokoj lidem dobré vůle. Touha po národním sjednocení, vůle ke spolupráci je přijímána s nenávistí a posměchem.“ — Opravdu velice smutné výhledy nám otevřel pan Horký k novému roku. Jsme hluboce znepokojeni. Proč uhodilo o vánocích špatné počasí?

Proč je všude nedůvěra, únava, smutek, starost? Proč nemůže pan Horký v obnoveném státě dojít klidu ani pokoje? Podáváme ještě jednu příčinu, na níž náš pesimista zapomněl: protože byly zklamány jisté ambice, není-li pravda? Z. S.

Poslanecká moudrost

Nedávno v poslanecké sněmovně byla řeč o poměru poslanců k voličům, o nezdravém poměru veřejného mínění k poslancům a senátorům. Jest to pravda: velká část veřejného mínění má o práci poslanců a senátorů velmi špatné představy, které nad to rozšiřuje na všechny poslance a křivdí tak i lidem, kteří si za svoji práci zasluhují plné uznání. Jest přirozeno, že tento nezdravý poměr veřejného mínění k členům zákonodárných sborů jest vodou na mlýn těm, kterým není po chuti demokracie a těm, kteří počítají, že v kalnější vodě bude větší kořist. Ovšem nutno říci, že v mnohých případech zasloužili se právě poslanci a senátoři o to, že lidé nedávají se na poslance a senátory s takovým respektem, jako tomu bylo v ranných popřevratových dnech. Dokladů by se našlo jistě velmi mnoho a jedním z nich jest článek posl. Šamalíka ve „Venkově“, který přinesl řadu článků, jak se současníci a spolupracovníci dívají na A. Švehlu. Posl. Šamalík píše tu o jedné koaliční historii, do níž silně zasáhl Švehla:

„Byl jsem své doby předsedou zásobovacího výboru. Došlo k zásobovacím potížím a Švehlova vláda předložila osnovu zákona o vymílání obilí. Všeobecně se tato předloha považovala jako zhoršení jakosti mouky. Dostal jsem rozkaz vyříditi předlohu v zásobovacím výboru — během asi tři hodin. Svolal jsem zásobovací výbor v domnění, že budeme s předlohou brzy hotovi. Jaké bylo mé překvapení, když se posl. Zemínová pustila ostře do předlohy a vyvolala zmatek mezi koaličními poslanci takový, že odhlasovali někteří za pomoci opoziční schůze, až se znalci vyjádřili o této osnově. Šel jsem s tímto chudým výsledkem za p. min. předsedou Švehlou, který se zachmuřil a ihned dal svolati „dvanáctku“ koal. stran. Sešli jsme se ihned a já podával zprávu ze zásob. výboru. A teď se Švehla pustil do nás všech... Slova jeho padala jako ledové kroupy na nepříkrytou hlavu. Nikdo z nás ani nehlesl. Až nám Švehla řekl, co chtěl, odešel se slovy: „Zákon bude. Hned novou schůzi svolujte a osnovu projednejte!“

Oddychli jsme a jen předseda Slavíček pronesl smutné doznání: „Teď tu sedíme jako spráskaní...“ Ale ani jeden jsme se na Švehlu nehněvali. Mně bylo nejhůř. Byl jsem nevinen v celé té věci a měl jsem znova schůzi výboru zásobovacího svolati. Viděl jsem, že pochodím stejně, jako před tím. Řekl jsem si: „Kdo uteče — vyhraje.“ Vymluvil jsem se na cosi, předal řízení výboru soc. dem. poslanci Biňovcovi a z Prahy jsem ujel. Schůze se už nekonala. Posl. Biňovec předal řízení druhému místopředsedovi posl. Bergmanovi (nár. dem.) a ujel také. A Bergman činil totéž. Osnova se už neprojednávala. Porazili jsme ji jako vedoucí zásobovacího výboru, že jsme všichni z Prahy ujeli. Co Švehla o nás říkal, nevíme, ale osnovu nechal na konec — padnout!“

Řekneme upřímně: demokracii neprospívá příliš poslanec, který říká: kdo uteče, vyhraje. To jest zásada velmi pohodlná a sotva se hodí pro členy zákonodárných sborů. Je-li tato historie, kterou vypráví posl. Šamalík, novým dokladem, jak silně dovedl zasáhnouti Švehla do politické práce, není tu kreslen profil poslanců, s kterými Švehla jednal tak, aby jim získal sympatie. Co má říci volič, který ex post se dovidá, jak to bylo: jeden poslanec se rychle rozhoduje pro strategii: kdo uteče, vyhraje. Vymluví se na cosi, předává řízení výboru poslanci druhému, ten předá řízení třetímu poslanci a ten třetí poslanec — ujel také. Posl. Šamalík píše: Co Švehla o nás říkal, nevíme. — Těžko ex post konstruovati, co Švehla v této situaci říkal. Ale možno říci, co o věci myslí prostý volič, který dumá nad tímto výstřížkem: věc demokracie nehájí dobře poslanci, kteří jednají podle zásady: kdo uteče, vyhraje, kteří předávají věc druhému, aby rychle ujeli. O širokém rozmachu odpovědnosti tato Šamalíkova historie nesvědčí. Prostý volič má rád poslance, kteří se neřídí zásadou: kdo uteče, vyhraje. V. G.

Jednotkové obchody a politika

Obchody s jednotnými cenami staly se věcí politickou. Živnostenská strana útočí proti nim. V praxi to však vypadá tak, že obchodník nebo živnostník vidí v těchto obchodech s jed-

notnými cenami zlou konkurenci, když prodávají to, co prodává nebo vyrábí on. Sám však patří k častým návštěvníkům těchto obchodů a pranic se neohlíží, že jeho politická strana je dala do klatby. Kupuje prostě tam, kde se domnívá nakoupiti lépe a levněji. A je tu ještě další politický rys: proti obchodům s jednotnými cenami se vyslovila republikánská strana. Ať již se bude řešiti otázka tohoto typu obchodů jakkoliv, tolik jest jisto, že sotva to bude míti vliv na to, na čem má zájem republikánská strana: na zmenšení zemědělské krise. V obchodech s jednotnými cenami zemědělská krise nevznikla a tu se také ani o kousek nezmenší. Kdyby zemědělská strana se podívala do těchto obchodů, uvidí, že jest tam — mezi kupujícími — hodně jejích lidí. Republikánské straně jde o něco jiného. Nechce strhati mosty k živnostenské straně, kterou již svého času chtěla dostati do sféry svého politického vlivu. Vede-li živnostenská strana ostrý boj proti těmto obchodům, jistě bude s povděkem kvitovati, že i republikánská strana tu říká svoje slovo, které se může zalíbiti politickým živnostníkům. Bylo již uvedeno, že živnostníci a národní demokraté — ovšem tišeji a rozpačtěji — se proti těmto obchodům s jednotnými cenami dovolávají principů, které jindy prohlašují za zhoubné. Chtějí, aby tu státní moc zasáhla do forem obchodního podnikání, ač jinak si přejí, aby státní moc ponechala obchodu úplně volnou ruku a starala se o jeho úpravu a regulaci co nejméně.

Jedna stránka tohoto typu obchodů není dosti zdůrazněna: sociální. Tyto nové obchody znamenají vážné nebezpečí sociální, neboť platy jejich zaměstnanců jsou velmi nízké; pracovní poměry jsou v rozporu se zdravou sociální politikou. Zaměstnanci pracují tu za mzdy velmi bídné. Slovo o „vykořisťování“ zaměstnanců není tu přehnáno a vystihuje situaci. Během krátké doby vyrostl tu velmi nebezpečný systém, kde popoháněčstvím se vynucuje ze zaměstnanců výkon, který vede k fyzické únavě a nervovému vyčerpání. — Kolektivní smlouvy a respektování práv zaměstnanců jsou tu zjevem velmi vzácným. Jsou-li podnikatelsky tyto obchody s jednotnými cenami do značné míry odrazem hospodářské krise, odráží se tato hospodářská krise tím více v zaměstnaneckých poměrech. Smutné skutečnosti, že člověk přijme dnes práci za jakoukoliv mzdu, využívá se tu do krajnosti. Kdo by tento obraz sledával příliš černým, nechtě se pozeptá v některé z odborových organizací, které mají materiálů více než dosti. Ale právě této sociální stránky tohoto typu těchto obchodů si nevěšmají ti, kteří vystupují tak radikálně proti této nevídané konkurenci. Tu začíná solidarita zaměstnavatelů. V. G.

politika

Jan Münzer:

Tyran v civilisaci

Jak jsme je poznávali.

Na školách nás učili rozlišovat různé státní formy a předváděli nám příklady z dějin. Vyprávěli nám o plutokracii a oligarchii, o demokracii a aristokracii. Předváděli nám moudré monarchy a kruté tyranů. Tyran byl rozmařilý břichatý dědek, který se — vlivem Sienkiewiczova Quo vadis — mlsně díval zeleným smaragdem na nahé ženy. Jeho úsměv znamenal kariéru, léno a lesk, nádheru a nasycenost, jeho hněv znamenal smrt. Tyranem byl Nero, ješitný břídlil na tenkých nožkách, sentimentální sobec, jenž mučil dvořany recitací svých básní, przně nestoudně děvečku Múzu. Tyranem nebyl Caesar, imperátor, vladař, vojevůdce a muž ducha, spisovatel a rétor, jehož dobytčinnost nebyla zkalena osobní chtivostí a tělesnou žádostivostí. Tyranem byl Dionysius ze Syrakus, jehož zlotřilá drzost byla tak nesmírná, že soutěžil v olympských hrách s básníky — s tímto rysem neronské ješitnosti setkáváme se v moderní době u Viléma II. — ale vladařem byl Solon, jehož moudrost nebyla překonána dnešními

státníky, diplomaty a národohospodáři, váhajícími do sud s obecným zrušením dluhů.

Mytologie a civilisace.

Odnášeli jsme si ze škol výraznou a barvitou představu tyranů, krvežíznivých dědků a netvorů, kteří vraždili pro chvilkovou zábavu a nenasytně požírali ženy a vojska, státy a národy. Právě proto však, že jsme je viděli tak názorně a že naše představa o nich byla tak vtíravě sugestivní, posunovali jsme je oklikou přes mytologii, kterou jsme na školách rovněž poznali, do blízkosti krutých králů a draků z pohádek. Dětské a chlapecké představy v nás splývaly, zatím co k našim smyslům začal pronikat svět moderní civilisace. Ze školních síní, kde nám předváděli netvory v purpuru, vycházeli jsme do ulic, kterými projížděla auta a kde svítily obloukové lampy. V prostředí této technické skutečnosti stávali se tyranové bytostmi bájeslovně neskutečného světa. Nenaháněli nám hrůzu, protože to všechno, jak jsme věřili, dávno už nebyla pravda, dávno už nebylo možné. Schematické rozdělení světových dějin, založené na myšlence pokroku a vývoje, ubezpečilo nás, že lidstvo postupuje k stále větší a větší dokonalosti a že my jsme se narodili již v krásném věku, kdy lidstvo odstranilo již všechno, co by se tyranům a jejich hrůzovládě mohlo i jen podobat.

Rozdělení dějinných etap nesouhlasí.

Slyšeli jsme sice o despotech, o absolutismu osvíceném i neosvíceném, ale tyto vládní systémy jsme již kladli do rámce moderní civilisace, která, jak jsme myslili, sice nevyklučovala věznění a persekuci jiného druhu, ale přece jen zaručovala bezpečnost života, platnost právního řádu a bránila hromadnému masakru a t. zv. středověkému mučení a týrání. Metlu lidstva naučili jsme se, dospívající, vidět v militarismu a válkách, a když přišla válka světová, byli jsme přesvědčení, že nic horšího nemůže nastat. Když se válka skončila vítězstvím demokratické myšlenky, věřili jsme, že nejstrašnější chvíle našeho života i naší doby jsou překonány. Nebylo jen naší vinou, že jsme hrůzovlády z dávných staletí považovali za překonanou věc, že jsme v tyranech viděli jen příšery minulosti, vyřízené v době, která nezná strašidel. Pokrokové školy, hlásající za blahovlnného dozoru úředních míst vývoj lidstva k stále větší dokonalosti, vštípily nám víru, že starověk je báje, středověk hrůza a novověk při nejmenším příprava ráje na zemi. Naši učitelé, prosyceni nenápadnou svobodomyšlností v mezích zákona, věřili tomuto vývoji jistě sami a přenášeli tuto víru na nás. I oni i my byli jsme stejně oklamáni a zklamáni objevem, že schema rozdělení dějin lidstva je nahodilé a vadné, že starověk, středověk i novověk existují dodnes vedle sebe, dokonce i v týchž oborech a oblastech, a že filosofie dějin, spatřující v nich vývoj k dokonalosti, je mylná.

Co sliboval civilismus.

Civilisace, jež nám dala telegraf a telefon, radio a lectví, znamenala současně zcivilnění. Považovali jsme za překonanou dobu heroů a heroismu, kdy národ obdivoval jednotlivce, který utratil část jeho příslušníků, protože pobil ještě větší část příslušníků národa cizího. Epocha individualismu, proklamace lidských práv a demokratické hnutí nahradilo pochybnou úctu k lidské duši, pro jejíž blaho inkvisice páčila těla,

prostší, ale účinnější úctou k celému životu jednotlivcově. Zdálo se, že v pevném řádu, který arci potřeboval ještě mnohého zlepšení, je zaručena jednotlivcova svoboda a že nenávratně minuly doby, kdy by jeden jediný mohl růst a sílit na zádech milionů. Zdálo se, že se přibližujeme kantovskému ideálu, aby nikdo nemohl člověka užívat jako prostředku a nástroje. Tato doba, kterou jsme viděli přicházet, byla neheroická a prostá, pohled na ni nevzrušoval a neoslňoval, ale vnitřní intenzitou slibovala nahradit, co ztratila v extensivní vnější nádheře. Jednotlivec, nevláčený do záhuby, romantickými osudy uchvatitelů a dobyvatelů, pro něž všichni ostatní byli lidským materiálem, mohl rozvíjet své schopnosti a tužby, především však mohl být sám sebou, vlastním pánem a ničím sluhou. Zlatý věk demokracie, svobody a rovnosti nastával, jak se nám zdálo.

Jediný nad miliony.

Pohlédneme-li dnes kolem sebe, víme, že nežijeme v zlatém věku. Víme, že práva jednotlivcova jsou v mnoha zemích šlapána nohama, že chybějí hospodářské, sociální a politické předpoklady rozvíjení individuálních schopností, že jednotlivec žije kasárensky, disciplinován a reglementován hordou politických kaprálů, jsoucích v žoldu vyvoleného jednotlivce, starého známého ze starověkého bajesloví a z dětských pohádek, tyрана a ukrutníka, který jen náhodou není břichatým dědkem, ale se stejnou neronskou ješitností vystupuje buď jako autor nebo jako umělec. Není snad většího kontrastu v moderní civilizaci nad onen, který staví proti sobě jednotlivce, ztraceného jako písečné zrno v poušti našeho veřejného života, a jediného jednotlivce, jehož vůle je zákonem pro miliony, jehož hněv vytvořil peklo koncentračních táborů a od světa odloučených žalářů, ve kterých žoldněři berou podíl na jeho moci. Na jedné straně miliony jednotlivců, zavalené a sešněrované nezaměstnaností a perzekucí, na druhé straně jeden jediný, jemuž je dovoleno vše. Na jedné straně bezradnost a mdloba, na druhé straně samoděržaví falešného proroka a Mesiáše, jenž nevidaným a neslýchaným způsobem vyžívá a prožívá svůj obludný sen. Pokusme se srovnat všemohoucnost tohoto jednotlivce a jeho kohorty s nemohoucností, opuštěností, zastrášeností a pokořeností milionů jednotlivců nikoli ovládaných, nýbrž ztyranisovaných a ztýraných, vzpomeňme si na populační poměry starověku a středověku, kdy tyran často vládl jen v jediném městě, a poznáme, že bájeslovné hrůzy těchto domněle překonaných dob nejen nezmizely, nýbrž naopak v rámci novověké organizace a v měřítku dnešních poměrů populačních stokrát a tisíckrát převyšují všechno, co nám o nich vyprávějí báje a dějiny.

Svět je podívanou pro šosáky.

Visionář a vykladač doby mohl by dospět k názoru, že právě překonání romantismu civilizací a civilismem vedlo k nové vlně romantismu. Vzpouira prostřednosti proti šedivosti života nevyplněného vlastní citovostí a obrazností mohla by být pěkným a snad dokonce jistou měrou správným vysvětlením přítomných dějů. Šosák, jehož radostí byly odjakživa velkolepé hry, ať měly formu monarchickou či jinou, má tajnou hrůzu před definitivním uspořádáním veřejného života, ve kterém by každému bylo zajištěno jeho existenční minimum, ve kterém by nebylo heroických dobyvatelů a předsta-

vitelů jeho šosáckého světa i jeho romantických představ o něm. Nazývá to strachem před uniformností a ve skutečnosti je to touha po podívané. Pro radost šosáka, čumícího na průvody a rachejtly, nemá být uspořádán svět podle platného řádu, protože on by se nudil, protože on by neměl příležitost obléknout sváteční kabát, protože on by neměl záminku k vydatnému svátečnímu obědu. Heroická představa světa souvisí někdy podivu hodně s vepřovou pečení, touha po velikosti a vznešenosti vyžívá se velmi často plzeňskou podroušeností. Střední stav, jehož nesmyslná a sentimentální touha po romantických zjevech je překážkou kladného poměru k aktuálním sociálním otázkám, je patronem, protektorem a přivolaivatelem moderních hrdinů a tyranů, kteří pak v jediném, totiž vlastním vzácném exempláři uskuetečňují sen každého šosáka: být pánem bohem na zemi, vyžít se do únavy a vychutnat mocenské opojení do poslední kapky krve ostatních.

Paradox věku organizace.

Ale vykladač, který by se opíral jen o tuto psychologickou a citovou stránku, měl by jen částečně pravdu. Toto vše jsou pouze předpoklady, které konec konců byly dány vždy, protože šosák je věčný a jeho ideály byly stejné v imperiu římském i v dnešních říších. V době, kterou prožíváme, přistupuje k tomuto zásadnímu sklonu stav společnosti, která na jedné straně vytvořila velkolepé organizace, zkolektivovala celé třídy a obory, na druhé straně však dosud nemá sil a schopností k poslední synthese. Proto se budovaný řád, v němž lidstvo patrně bude pokračovat, hroučí v polovině práce, proto se ve věku, který je ve znamení organizace a kolektivizace, tu a tam náhle vyhoupne jednotlivec nad davy, podchycuje celky, které byly dosud vytvořeny, a vnučuje jim nyní svou individuální vůli, tápaje v nejlepším případě po cestě vývoje, kterou je třeba jít, řídit se však ve většině případů za vlastním nesmyslným mocenským snem. Stav, který z toho vyplývá, je snad nadějný pro budoucnost, ale je strašný pro přítomnou dobu. Dává naději, že skladebné organizační síly, které dnes ještě na konec může zachytit výbojný jednotlivec, později jednou dozrají ve velkou synthesu společenského života, v němž miliony jednotlivců budou svobodni a žádný jednotlivec nebude otrokářem. Ale dává současně jistotu, že v přítomné době jsou miliony otroků a jeden otrokář se svými pohůnky a že odborníci všech oborů jsou tupí a nevnímají vůči této fázi vývoje, nechápajíce svou vinu, která záleží především v tom, že rozumějí výborně jedné věci, ale ani za mák čemukoli jinému, že se zaběhli do zoufalého odbornictví a specialismu, s nímž přezývají svá hesla, nepozorující, že touto svou neschopností a roztržštěností rozpoutávají peklo na zemi, které nelze léčit dumáním o válečném potenciálu či doktrinářstvím o bi-metalismu či deflacionismu.

Jednotlivec, vyděšený událostmi, jež pozoruje, a nepochopitelným, nesrozumitelným žvaněním odborníků, kteří, jak se mu zdá, mluví o věcech, rozhodujících o jeho existenci, a nic mu při tom neříkají, je ztracen jako písečné zrno v poušti prokletého nepochopitelného světa. Tu se stane, že jiný jednotlivec, schopný rozpoutat halas a ruch kolem své osoby, vystoupí s ujištěním, že přináší poselství spásy. Vykládá své úmysly prostým a pochopitelným způsobem, slibuje každému jasné slovy právě to, čeho mu je třeba, nepřináší teorie a doktriny, nýbrž mluví o chlebu a práci, o radosti ze života a jiných pozemských, člověku milých věcí. Nedůvěra, kterou od-

borníci naplnili lidstvo, projevuje se důvěrou, kterou má k mastičkářům, dryáčníkům a fušerům. Heros a tyran v civilizaci je politickým mastičkářem, který inkasuje kapitál, prodělaný odbornickými bříďily. Důvěra lidu mu dává moc, které odborníci nedovedli využít, když ji měli. Neviděli před sebou jednotlivce, viděli svoje politické, sociální, hospodářské a jiné doktriny, nechápali, že tento svět je s tohoto světa a že za každým statistickým číslem stojí jedinec, který se čerta stará o teorii a doktrinu, ale chce mít práci, jídlo a trochu radosti ze života. Snad je v tom i kus pomsty těchto zanedbaných a opuštěných jednotlivců, že dosadili nyní mastičkáře nad universitní profesory, snad je v tom i metafysická odvěta, že jediný jedinec stává se tyranem, jakého dosavadní epochy nepoznaly. To však je hledisko příliš vysoké. Ve střízlivé skutečnosti vidíme strašný kontrast, že jeden jediný se mocensky rozrůstá do všech rozloh svého životního prostoru, zahrnujícího kraje a města, stavy a třídy, že jeden jediný diktátorsky vládne a ohrožuje obnovením heroického světového názoru svět, zatím co miliony jednotlivců zakrňují v otroctví a poniženosti, kterou z jejich duše neodstraní ani cejch spasitelské pravověrnosti. Jedinec je utlačen, ničen a přímo škrtán ve veřejném životě a jediný jeho obludný představitel, otrokář a tyran v civilizaci, trčí z moře bídy a hořkosti jako památník nešťastného věku, který zhloupl specialisací a zesurověl sentimentalitou.

Rudolf Procházka:

Risiko války a života

Jsou světu zkušenosti něco platné?

Otázku války a míru posuzovali bychom velmi povrchně, kdybychom ji chtěli řešit jen s hlediska obvyklé rozumové úvahy, jsou-li na ni peníze, je-li k ní dosti chuti a může-li se někomu vyplatit. Při takovém myšlenkovém postupu mohli bychom propadnout témuž omylu jako předváleční národohospodáři, kteří vypočítali docela správně, že válka se nevyplácí, a že ten, kdo by ji chtěl vést až do konce, by se sám ruinoval — a udělali odtud ukvapený závěr, že tudíž nebude války. Strašidlo objevilo se přece. Literatura toho druhu zaměňuje absurdnost s nemožností. Co není možné za jistých předpokladů, stává se možným za jiných, a svět nemusí lpět na daných podmínkách života a nemusí být rozumný. V roce 1914 vypukla válka a byla vedena zoufale přes čtyři léta, bez ohledu na následky. Lidstvo musilo je pak přijmout a platí je dodnes těžce, ale to neznamená, že by zkušeností bylo uchráněno před opakováním a prohlubováním chyby. To by předpokládalo zas stabilitu a rozumnost světa, zatím co je dnes ještě neklidnější a nerozumnější, a přímo se chlubí svou revolučností a nerozumností. F a š i s m u s předstává vzpouru proti rozumu v „utilitářském smyslu devatenáctého století“ a staví vědomě „člověka plného, člověka tragického“ s jeho vášní a nenávisť, brutalitou i schopností sebeobětování, proti tomu poněkud schematickému homo intellectualis a homo oeconomicus, který nám byl běžný. Proto když Hitler řekne, že válka znamená katastrofu a že si jí nepřeje, poněvadž ji zná, není to sice pouhé klamání nepřítelů, ale nelze tomu také rozumět tak, jako by se jí chtěl stůj co stůj vyhnout. Jsou věci a situace, které nenávidí ještě více, dokázal než, že nečovne před tím, čeho by se lekl státník s normální,

nacionální odpovědností, je pro nás bytostí temnou a nevypočitatelnou.

Uprostřed živlů.

Musíme chápat, že válkou a revolucí, které jsme zažili a v nichž dosud žijeme, pohyb není ukončen, se opravdu cosi zhroutilo, a že jen nedostatek odstupu nám brání postřehnout celý dosah a smysl událostí. Válka a poválečná bída, hmotná i mravní, ukázaly děsné hlubiny života, které byly jen chatrně přikryty povlakem pokroku a blahobytu. Náš stroj šel už dlouho naprázdno, ale dokud šel a zaměstnával lidi, neponechával jim doslova příležitost se zamyslet. Rodili se a umírali, pracovali a vydělávali peníze. Odkazovali nové nabyté vědomosti a statky svým potomkům. Positivismus moderního myšlení i života neobyčejně zužil a zploštil člověka, přes jeho proslulé rozšíření obzoru i panství nad přírodou. Jednostranná inspirace přírodovědou, odpoutání od širého moře metafysiky a živých pramenů lidské duše vedlo k materialismu a skepsi, které jsou snesitelné jen za optimismu nepřetržitých úspěchů v životě. A tak, když se stroj porouchal, octli jsme se potmě mezi rozpoutanými živly. Reakce je velmi prudká, reakce ve smyslu především psychologickém. Intelekt byl potřen, intelektuálové dáni ve psí, ale materialismus, třeba vitalisticky laděný, zůstal. Bezradné masy ovládly pole, a my se divíme, že lidé a národy si nerozumějí a bojí se sebe navzájem, že demos a demokracie vypadají poněkud kalibanovsky, že Společnosti národů se nedaří, Evropa nemůže vzniknout a mír není zabezpečen.

Nic duchovního nás nespojuje. Od rozkladu středověké jednoty křesťanstva není tu pojtka dosti konkrétního a hodnotného, aby mírnilo absolutní pojetí svrchovanosti a volnosti států — leviatanů. Církev i stát pozbyly svého kulturního poslání a mravní autority. Před zmatkem a nihilismem mohlo masy zachránit jen navázání na přírodní a společenskou kolektiva: třídu, národ (ve smyslu rasového). V obou krajních případech světové krise, na jedné straně s ověty, na druhé hitlerovské Německo, se stát přímo definuje bez ohledu na hranice a mezinárodní právo extensivně a expansivně těmito znaky jako stát proletářů všech zemí nebo všech Němců na celém světě. A každý zločin a každá hloupost jsou jen službou novým barským bohům.

Společenský a právní řád se všemi vymoženostmi revoluce vzdělaného a zámožného měšťanstva z konce osmnáctého století nemohl obstát ve zkoušce posledních dvaceti let, jež přivedly válkou a revolucí do politiky a k rozhodujícímu vlivu větší a hlubší masy než dějiny dosud viděly. Demokracie, jak my jí rozumíme, s hodnotami osobní svobody, rovnosti podmínek, bratrství mezi lidmi a solidarií mezi národy i společenskými třídami je demokracie kvalitativní, kulturní, předpokládající klid a jas, občanskou výchovu a občanské ctnosti, výběr nejlepších a soustavu platných idejí, podle nichž se lidé i věci a skutky hodnotí a vzbírají. Ale naše soustava hodnot byla otřesena současně s naší společností a hospodářstvím. Liberální ani sociální demokracie nedovedly ani zabránit válce, ani ovládnout

nout poválečný zmatek a zbudovat nový svět. Moderní kapitalismus octl se v úpadku zároveň s politikou a — zároveň s vědeckým dogmatismem (víra ve vědu), který ještě našim otcům nahrazoval nedostatek víry (náboženství). Ta anarchie, která v oblasti poznání propukla objevy Becquerellovými a manželů Curieových, matematickými představami Minkovského, Poincaréa a Einsteina, filosofií Jamesovou a Bergsonovou, musila se projevit v oblasti praktické po válečném otřesu revolučními představami a hnutím takového Lenina, Mussoliniho, Hitlera. Život není pro nás rozhodně záležitostí tak prostou a jistou, jako byl pro ty, kdož si mohli libovati, „jak velkolepě daleko isme to už přivedli“. Rozkladem světového hospodářství a měšťanské morálky pozbyla Evropa a oblast západní vzdělanosti vůbec posledních mezinárodních prvků a opor. Jedinci a národy, kteří v dobách klidu, stability a výnosné práce zachovávali aspoň konvence a dovedli se srovnat v rozumné úvaze, ztrácejí v obecné nejistotě existence přirozeně všechnu zdrželivost a stávají se d a v e m. Stavět proti tomuto vzedmutému moři hráze idejí pouze konservativních: mír, bezpečnost, obnova mezinárodního obchodu a úvěru zřejmě nedostačí.

Zklamala demokracie?

Demokracie se ovšem dosud nevyčerpala, poněvadž nikdy nebyla ve svém plném rozsahu ani pochopena, tím méně uskutečněna, ale nelze popřít, že pro meškala svou nejlepší příležitost, když na konci války celý svět ležel u nohou Wilsonových, Clemenceauových a Lloyd Georgeových. Zklamala právě proto, že neměla víry, bez níž nelze stvořit nic nového a trvalého. Západní demokracie neměla dosti víry v sebe, ve svoji mravní sílu a svoje universální poslání, proto nedovedla vytvořit ovzduší důvěry mezi národy, nevyřídila otázku německou a ani se nepustila do otázky ruské. Národy poražené a zmatené byly ponechány sobě samým a pomohly si také každý po svém. — Diktatura se svou strohou kázní a spolehnutím na jednoho muže je pouze primitivní formou demokracie, která se objevuje v každé její krizi, ať v rozpadu nebo úpadku, v životě je ostatně každý konec zároveň začátkem. Netřeba míti obav o další osud demokracie, ani v Rusku, ani v Itálii a v Německu. Na trvalo neseše žádný zdravý a vzdělaný národ tyranii. Vytvoří si časem své nové instituce, dovede najít své přiměřené zastoupení a dáti výraz svému mínění a své vůli. Není také pochyby, že z dnešního kulturního zmatku zrodí se nová hvězda, ponechá-li se jen myšlenkovému kvasu dost času a novým skladným silám dost volnosti pohybu, to jest udržíme-li dále to, čemu se říká mezinárodní spolupráce, ale co podle povahy věci musí býti tvrdým zápasem o větší či menší krajíc a kus místa. Zápasu nelze se vyhnout a tudíž ani ranám, ústupu a postupu, zlepšování či zhoršování vzájemných posic a vyhlídek, ale dnes jde o to, aby byly zachovány aspoň základní formy civilizace, aby se udržel jistý pořádek, jistá kontrola těch nejkliďnějších a nejméně dotčených, aby se nezačalo zase s tím bezmezným ničením, neboť to by bylo opravdu už barbarství a fysická zkažka, prostá neschopnost našeho hustě obydleného a ve svém standardu tak pokročilého zemědělu, obstát a uživit se. Byl by to nový temný věk, snad zase na stáletí.

Več můžeme doufat?

Jakou máme ještě nadějí, že tomu ujdeme? Záleží to na nás? Je to v naší moci? Mezinárodní anarchie pokročila velmi daleko a revoluční opojení národů je nebezpečné. Ale na druhé straně není třeba představovat si to tak, jako bychom mohli býti přepadeni ze dne na den nějakou hordou. Právě ty nejvíce nespokojené a rozpoutané národy jsou zas spoutány svými vlastními diktaturami, které i když vyzdvihují instinkt proti intelektu a jsou s to mobilisovat jiné pomocné prameny duchovní i materiální než státy strážlivého rozumu a soukromého práva, zůstávají podrobeny logice aspoň do té míry, aby se nepouštěly do podniků, předem ztracených. Revoluční síly totiž nejsou jednotné, nýbrž překázejí si navzájem. Komunismus, fašismus, a v něm zas zájmy italské a německé nedají se ztotožniti. My bojujeme na vnitřní linii a máme výhodu rychlého přesunování sil a využívání jednoho odpůrce proti druhému. Záleží právě na obratnosti a rozmyslu sil, které dnes dlužno označiti za konservativní, zda bude získán čas pro novou syntesu ve směru demokracie lepší a úplnější.

Podíváme-li se na problém se stanoviska ryze technického, jeví se posice těch, kteří se brání, v každém směru mnohem výhodnější. Defensiva je dnes silnější než ofensiva, a všechny snahy směřují k tomu tento rozdíl ještě potvrditi. Už taktiky lze říci, vojenští odborníci shodují se v tom názoru, že při posiční válce, v níž by i budoucí válka rychle přešla při mobilisaci milionových mas a pohyblivosti motorisovaných křidel armád, byl by útok srážen ještě hůře než tomu bylo naposled vražedností palby, o mimořádném neproniknutelném pohraničním pancéři Francie ani nemluvě. Ani vynálezem tanku není problém moderní ofensivy uspokojivě rozřešen, a letectví přes všechnu hrůzu je zbrání jen pomocnou, může dělat zhoubné nájezdy (s obou stran), ale nemůže rozhodnout válku, poněvadž nemůže okupovat území, a žádný národ nedá se v té věci života a smrti zastrašit. Kdo by dnes chtěl podniknout úspěšný útok, aby získal jen podobný náskok, jaký získalo Německo v srpnu 1914 (a který, jak známo, ještě nestačil), musil by míti obrovskou převahu těžkého materiálu i mužstva. — Ale základní je posice diplomatická. K válčení je třeba spojenců. A kdo by dnes našel spojence k podniku tak zoufalému? Je zas mnohem snazší najíti je k obraně, především už k obraně proti samotnému vypuknutí války, jak svědčí množství těch neútočných paktů, které se dnes uzavírají a které jsou také kryty svého druhu. Lze říci, že proti případnému útočníkovi, ať by jím byl kdokoli, postavila by se v kritickém okamžiku přímo pudově zdrcující převaha ostatních, ať jsou k tomu předem smluvně vázání čine.

Válka představuje strašlivé risiko, které, i když celý svět této doby se stal tak riskantním, nevezme na sebe nikdo — leč by neměl jiného východiska. A pak by zas záleželo na tom, nebude-li se ono vehnání do krajnosti v nynější psychologicky tak choulostivé situaci pokládat právě za útok. Nikdo nemůže být tak silný, aby si mohl troufat nepříteli zdrtit a vzdorovat úsudku světa. Německo bylo nebezpečné ve spojení s Ruskem. Ale dnes stojí hákový kříž a rudá hvězda přímo proti sobě. Spíše naopak může Hitlerovi býti nebezpečné spojení Francie

se Sověty. Proto začal paktovat s Poláky — a proto ti mu poskytli sluchu, nelze si totiž představit, že by si Rusy, ať jsou bílí nebo rudí, pustili znovu do země. Ale Francie sama, jako nejsilnější tvrz buržoasie, rozmyslí si dobře vésti velkou válkou ve spojení, které by mohlo znamenat bolševisaci Evropy. Sovětské Rusko přestalo být ovšem evropskou traskavinou, ale to neznamená, že by se jí nestalo znovu při styku s ohněm. Němci spoléhali, že obava západu před bolševismem je větší než před nimi a že tudíž mohou vyrazit v tomto směru. To se zmýlili. I fašistická Itálie je proti útoku na Rusko. Poláci sami nemohou se s nimi pustit do takového dobrodružství. Sověty ovšem žijí zas už ve strachu před zdrcující koalicí, tentokrát Německo, Polsko a s druhého konce Japonsko. Jsou tudíž ochotni i k alianci s Francií, ale té stačí, že nemohou už býti spojenci Němců. Jen lidé o bludné, ale přitom poloslepé fantasie mohou snít o válce s fašismem proti komunismu, nebo s komunismem proti fašismu. Byla by to v každém případě jen služba pro tohoto příšerného spojence. A státy demokratické, v jejichž politice ještě nepřevládají prvky iracionální, nedopustí se tak hloupého zločinu.

Jsou-li tedy vyhlídky míru krajně nejisté, jsou vyhlídky války tím pochybnější. A netajíme-li si hloubku a tragičnost soudobého zmatku, kdy opravdu nelze na nic spoléhat a nic vylučovat, nemusíme přece také zoufat nad budoucností, která může lidi ještě poučit, že je lépe se spojit než pozřít, ba která je k tomu může donutit.

Jiří Šujan:

Jak rostlo mladé Slovensko

I.

První popřevratová léta.

Na odstředivé síly, které se v slovenském životě hlásily k slovu hned po převratě, dívali se dlouho nejenom Češi, nýbrž i slovenští jednotáři bez obav. Čas to všecko odstraní, mysli se, a mladá slovenská generace bude už plně československá. Zdálo se, že k tomu není třeba ani pracovat, škola sama mládež takto vychová.

Už v prvních letech po převratě se ukázalo, že to byla příliš vysoká naděje. Zapomnělo se, že první ročníky popřevratového slovenského akademického dorostu byly převratem násilně vrženy do nových poměrů a že jejich příslušníci ve veliké většině jen jazykem náleželi národní skupině, nikoli ostatními kulturními předpoklady, historickým uvědoměním, literární tradicí, politickým a společenským vývojem. Od mladíků tohoto nedostatku slovenské a československé výchovy na střední škole nemohlo se spravedlivě mnoho žádat. V této mládeži je naprosto přirozený myšlenkový a národní chaos. V r. 1919 píše jeden z nich (M. Mičík): „Lenivost, ľahkomyselnosť, nevšímavosť, streštenosť, falošné nadšenie — smutné to následky maďarizácie — až priveľmi sú badateľné na celej čiare.“

Nedovedlo slovenské vysokoškolské zbavit těchto vlastností ani české prostředí, Praha a Brno. Považovalo se za jediné východisko přesídlení Svazu slovenského studentstva do Bratislavy, kde se zatím zřídila nová universita. Tam se přemístil i orgán slovenské mládeže „Mladé Slovensko“. Většina byla toho náhledu, že slovenský student může vyrůst jen na domácí půdě. V Praze se prý Slovák nenaučí „myslet slovensky“. Bylo to už r. 1923.

Tímto činem se už začíná první generace popřevratového studentstva pomalu vybarvovat. Jeden z nejpronikavějších zjevů studující mládeže, Klementis, napsal v „Kapitolách o nás“ o přesídlení většiny slovenského studentstva do

Bratislavy: „Tí, ktorí upadli do provincializmu, idú sa patrne do neho ešte viac ponoriť, keď sa presťahujú do Bratislavy.“ Pavlů v „Prúdech“ r. 1923 viděl v mládeži „jistě ideové bludy“ a měl zajisté na mysli vliv profesora Tuky.

Proto starší generace začíná pomalu věnovat už pozornost i mimoškolské výchově mládeže. To byl hlavní důvod obnovení „Průdů“, které od počátku války do r. 1923 nevycházely. Štefánek tu píše:

„Museli by sme si zúfať nad budúcnosťou, keby si mládež naša neuvedomila, čo je pravý, čistý nacionalizmus a čo je divoký šovinizmus. Zúfať by sme si museli, keby nečerpala poučenia a nadšenia z čistých prameňov našich otcov, ktorí vybudovali nacionalizmus na mravných základoch lásky ku českoslovenstvu, pozdejšie k slovenstvu. Treba si uvedomiť, jaké ideje čerpal náš Kollár, Štúr atď. v Nemecku, jako milovali spoločný národ československý a že len z lásky k Slovanstvu začali písať novým spisovným jazykom, predpokladajúc, že tak snadnejšie prebudia Slovákov k národnej myšlienke. Nestvorili slovenčinu a extranacionalizmus z nejakej nenávisťi alebo proti češtine.“

Vedle Štefánka a Pavlů obrací se v „Prúdech“ k mládeži zejména ing. Janšák, s kterým si pak studenti vyměňují své názory. Studenti měli z toho radost.

„Starí — píše Poničan — ráčili sa ozvať, púšťajú sa s nami do rozhovoru. Jestli si pomyslíme, ako sme k tomu pracovali, koľkorazly sme volali našich verejných činiteľov, aby nás v našej činnosti podporovali, aby sa našej veci zaujali — je to predsa len úspech.“

Ale to už bylo hodně pozdě. A ani od této doby starší generace svou povinnost k mládeži promyšleně, systematicky a vytrvale nekonala. Mladí si přáli, aby se starší s nimi ustavičně zabývali, bylo jim toho tolik třeba. A když to starší nečinili, vždy víc se jim studentstvo odcizovalo a klonilo se ovšem tam, kde vidělo větší zájem. A to dělal Tuka v rouše Hlinkově. Sjezd studentstva r. 1923 byl podle názorů jeho pořadatelů skoro světobornou událostí, ale jen málo časopisů si jej povšimlo. Studentstvo však očekávalo sáhodlouhé úvahy. Nezájem si pak vysvětlovalo jako „smutný, ale všeobecný zjev pokrokovosti: nechápavost“.

V tom vysvětlení je už náznak toho, jak studentstvo málo sympatisovalo i s pokrokovostí, kterou směr československý representoval.

V tomto směru se popřevratové studentstvo krystalizovalo podle slovenské staronárodní a maďarské džentrické mentality. V á m o š, jeden z tehdejších nejvážnějších adeptů spisovatelství, napsal o prostém lidu:

„Sú to však malí ľudia. Ich otcovia nenechali na nich v duševnej sfére nič lepšieho. Sú to malí červíci, bez jemnosti, bez ideálu. Prežijú svoj malý život celkom pudove. Je to ten bezcenný mob, misera plebs. Tých nesmieme ani vidieť, Macka! Inde sú naši ľudia. Je ich málo, ale sú, jestvujú, aristokracia ducha!... Zrak mi smeruje do výšky, ako by som mal čas zaoberať sa s hnusným davom? ... na dav nehľad'ťe, dav je hnusný a zverský, nesmie byť pre vás smerodatný. Zabľúdate v chaose ich nízkych duší. Ešte vždy zabili toho, kto ich chce spasit'.“

Je to hlas, uveřejněný v „Mladém Slovensku“ (č. 7—8, r. 1923), a proto máme právo vážít jej jako hlas celku.

Starí snažili se přimět studentstvo, aby se obrátilo na pole lidovýchovy. Dokazovali, že to je úkol studující mládeže. Jinde, v Německu, v Čechách i v Maďarsku studentstvo koná tuto práci, jen Slováci se tomu vyhýbají. Mládež prý by se měla ve volných chvílích přes studijní rok připravit na lidovýchovné působení o prázdninách. Studenti byli jiných názorů. Podobně jako Vámoš odpověděl starým i komunisticky orientovaný Poničan. Píše, že sice neříká, že by studenti neměli brát účast na všonárodní a sociální činnosti, ale jen pokud se to srovnává s jejich přesvědčením a jestli to dovoluje studium. Čili: student nemusí ve prospěch národa nic dělat, to záleží čistě na něm, zda mu je líbo nebo nikoli. Tento názor neliší se už moc od toho pojetí poslání studujících lidí, jaké nalézáme v „Svojetí“, literárním časopise pokrokové části studentstva. Zde

se totiž jeden mladík priznáva, že študuje preto, aby se po vystudovaní dobre mohl psát básničky a novely. Takto se národní práci od věkův na Slovensku rozumělo. Za práci „na národa roli dědičné“ pokládala se jen literární práce. Tuto tradici nepřetrhla ani těsně popřevratová mládež. Psaly se jen básničky a novely. I její časopisy byly jen tohoto druhu. Jen „Mladé Slovensko“ přinášelo i články ideologické, historické, monografické. Ale i zde čím dále tím více nabývala přednost čistá beletrie.

Starší generace v „Prúdech“ mládež od toho odtahovala a pobádala ji, aby se dostala víc do kontaktu se skutečným životem, aby život studovala a připravovala se i do veřejného života. V „Prúdech“ se obávali, že ani v úřadech se mladí neosvědčí, jestliže budou pěstovat jen básnictví. Předvídalo se hned po převratě, že takto nepřipravená mládež nebude schopnou konkurentkou českého, židovského a maďarského živlu.

Ale mladí nechápali těchto napomenutí. Janšákovi vytýkali (Pálkovič), že „podal pokyny, ktoré pádne dokazujú, že starší t. č. nemajú program pre slovenskú mládež v nových pomeroch a uspokojia sa po trpkjej kritike všeobecnými poukazmi a pokynmi“. Nemohli se tedy mladí dorozumět s hlasistickou a prúdistickou generací. Jaká propast byla mezi nimi, naznačí nám referát o sjezdu slovenského studentstva r. 1923; zde stojí, že Šrobár, Dérer a Osuský vytýkali studentstvu, že nejdu k lidu a nepracují pro lid, ale studentstvo na to vůbec nereagovalo; velmi však se trápilo jinou otázkou, která ovšem hlasisty nemohla ani napadnouti. „Jedno sme pocítovali — píše referent — nedostatok slovenskej hudobnej tvorby a mimovoľne sme si dávali otázku: Či budeme môcť poriadat podobný večierok s čiste slovenským programom a vysokej umeleckej úrovne?“ Trápilo je, že se program večírků musí vyplnit českými skladbami.

Když staří viděli, že mládež nic nedává na rady, jak by se měla připravit do života, odkazovali je na minulost, odkazovali je na Masaryka, na jeho program, který dával studující mládeži v „Časopise českého studentstva“, a ve svých spisech; přáli si také, aby nahlédla do časopisů, jak pracovali hlasisti, a co se týče problému nacionalismu, aby si její řešila i studiem doby obrozenské. To ovšem je trochu těžší práce, a mladé generaci jen málo se líbila.

Chcete vědět, s jakými hesly odmítala tuto práci? Neboť pro všecko se tvořila hesla: „Přec s kultom mrtvých“ a „musíme odstránit aj kult živých“. „Historizmus hatí myšlienkový vývoj slovenského študenta“, a je jen důkazem toho, že se bojíme budoucnosti. Ani není třeba dokazovati, že i tento vítr foukal s jihu. Tuka měl totiž na všecko pohotově ideologii. A to takovou, která báječně přiléhala povaze slovenského studentstva, proto si ji toto jaksi bezděky osvojilo. Tuka velmi dobře věděl, že znalost minulosti, dosavadního národního vývoje, by mohla mladé Slovensko, které se učilo dějinám ještě z maďarských učebnic, otevřít oči a vyvésti jej na linii československou. On věděl, že správné poznání minulosti uzpůsobuje lidi k správnému předvídaní do budoucnosti, proto mládež od toho odváděl. Tuka mohl pracovat pro své cíle jen v temnotě, proto mluvil o světle historie jen s despektem.

Kdo by mohl oprávněně říci, že se mladí Slovinci po převratě upřílišněně zabývali svou historií? A ejhle, někteří představitelé mládeže píší (L. Ruhmann), že „sme v zajatí historizmu“. Že „slovenské studentstvo nevie byť už raz hotové s hodnotením dejín a nevie zunovať opakovanie slov bez konca a kraja“. Jestliže shledáváme takový odpor k historii, pro pohled do přítomnosti a budoucnosti u těch studentů, kteří se chlubí svou starobylostí a rodinnou tradicí, co můžeme čekat od přímých následovníků Tukových anebo od komunistů? „Nie je to — píše Janšák — kritický postup proti minulosti, rozvážne odmietnutie, odboj, ale je to taký postup, ktorý je blízky neznanosti.“ Dílo Tukovo se v duších prvních slovenských vysokoškoláků dařilo. A tím, že studentstvo přesídlilo do Bratislavy, bylo jeho bezprostřednímu vlivu ještě více přiblíženo.

Další ročníky.

Dostalo-li se slovenské studentstvo už do tohoto vlivu odstředivosti a destruktivnosti, nedal se očekávat obrat, ani když přišly na vysokou školu ročníky, které už měly částečnou anebo i celou střední školu československou. V poměru k Maďarům, k maďarské kultuře i jazyku byly už tyto pozdější ročníky určitější, negativnější, kontinuta s Maďary nás pomalu opouštěla, ale přes to všecko zůstávali jsme už v kolejích, na něž se dostaly první ročníky slovenské akademické mládeže. My jsme se dostali ještě do prudšího odporu proti československé ideologii a starší hlasistické generaci. Vliv hlinkovské protičeské demagogie na hochy na střední škole byl ještě o mnoho účinnější než na ty, kteří už byli na universitách. Katecheti a někteří profesori Slovinci, kteří měli maďarskou kulturu, stáli za Hlinkou a po slovenském venkově zuřivě švali proti Čechům a Čechoslovákům. Nás do toho viru strhli, říkalo se, že v Čechách se slovensky neučí a my se česky učit musíme; v Čechách že je všecko české a u nás československé; že my Slovinci máme krásné dějiny, ale ty že se neučíme, nutí nám dějiny české, s těmi my prý nemáme nic společného, a to jsou dějiny kacírů, rebelů; učí nás českou literaturu, trápí nás kdejakou maličkostí z jejich literatury, ale bohatou a krásnou literaturu slovenskou odbudou jen jako přívěsek české literatury; v Čechách prý ani tohoto přívěsku neznají a na školách od studentů nežadají; slovenského národa Češi neuznávají, kdežto my Slovinci jsme prý slavným starým národem, starším než Češi; chtějí nás počestit, to je vlastně totéž, co chtěli udělat s námi Maďari, ale ti nás ani zdaleka tak neuráželi a s námi tak úlisně nezacházeli, jako Češi. Češi nás i vykořisťují, do Čech si všecko odvázejí a až už Slovensko bude dokonale ožebračené, pak nás nechají na pospas bídě. Předvídaná konkurenční neschopnost mladé slovenské generace začínala se už také agitacně využívat v neprospěch jednoty. Vysvětlovala se jako opovrhování Slovinci a protežování Čechů. Několik přehmatů v tomto směru stačilo, aby se mohlo generalisovat. Strašili nás, že po dostudování nedostaneme místo, proto je třeba bojovat proti Čechům. „Von s Čechmi!“ — vydal heslo generální štáb Hlinkovy strany, a my všichni jsme se nadchli.

Zpověď bývalého autonomisty.

Takto se vybarvilo slovenské studentstvo v otázce československé. Učinila-li první generace náběh k duchovnímu rozkolu, druhá generace byla už zapálená protičeskou nenávisť. Zbytky československosti, které našla po prvních ročnících, šmahem odstraňovala a hlásila se k ideologii Tukově bez ostychu. V pražském Detvanu jsme vzali do ruky staré stanovy a s rozčilením konstatovali, že zde je řeč ještě o nějaké „československé vzájemnosti“ a že vedle slovenštiny i čeština je rokovacím jazykem také. Hned jsme to odstranili. Žádná vzájemnost, to je slovo docela zdiskreditované; nahradili jsme to pojmem: spolupráce, dorozumění, sblížení. Čeština se nám hnusila. A nebyl bych promluvil česky za žádné peníze. Rozčilovalo nás, že nám v Praze v obchodech a v životě hned všemu nerozumí, že si někteří myslí, že jsme Jihoslavani anebo Rusi; to nás přesvědčovalo o tom, že v Čechách o slovenštině opravdu ani neslychají. Vysvětlení jsme hledali ovšem jen v tom, že slovenštinou Češi opovrhují a ji pokládají za jakýsi balast.

Pídili jsme se po tom, zda čeští studenti něco vědí o naší literatuře, a přišli-li jsme na nějaký případ neznanosti, celé hodiny jsme si o tom povídali, „čo to je za robotu“. Naším ideálem, naší spásou byla autonomie.

Ale zlobilo nás, že staří autonomisté dost reálně nepracují, aby ji mohli. Já jsem si řekl: Ludová a národní strana asi nikdy autonomii nevydobudou, agrární strana je davová strana a má také budoucnost na slovenském venkově, jestliže by přestala být československou. Stanu se agrárníkem, a my mladí tuto odnož odloučíme od české strany agrární, učiníme jí autonomistickou. Tak dobudeme autonomie. Tyto cíle jsem nijak neskrýval, když jsem

vstúpil do Švehlovy koleje, a moji odpúrci mne označovali pred Čechy jako nebezpečného človeka. Leč Češi měli raději mou přímou, než zatajovanou protičeskost a pokrytectví jiných.

Pražské slovenské studentstvo za niekoľik let po presídlení Svazu do Bratislavy začalo žít velmi intenzívně a to v záplavě protičeského slovenského šovinismu. Nezájem členstva o schůze spolku Detvan přestal, každým rokem rostl počet jeho členstva. V Bratislavě bylo rušno také. Zde na povel Tukey studentstvo protestovalo v Národním divadle, připravovalo nepříjemné incidenty pro profesory, organizovalo Rodobranu, agitovalo před volbami. To byl mimoškolský život slovenského studentstva v druhém období jeho popřevratových dějin.

První generace vydávala i několik časopisů, my jsme už žili bez toho. A tak veřejnost vlastně ani nevěděla, jak smýšlíme a co děláme. Tu a tam nějaký ten protest a incident nemohl jí stačit, aby si utvořila názor o nás. Proto v „Prúdech“ starší generace už přestala uvažovat o studentstvu: Pozornost nám však věnovali lidé. Oni zachytili jakoukoli maličkost, aby demonstrovali na ní, jakáže nás studenti čeká neslavná budoucnost, jestliže i dále bude trvat československá politická jednota. Hlasisty špinili ustavičně, poukazovali na to, jak bohatnou, jak si opatřují zbytky. Na to hlasisti nereagovali, neboť si vyvolili metodu, že autonomické štvání budou úplně ignorovat. My jsme si ovšem jejich mlčení vysvětlovali jako přiznání.

Byli mezi námi i takoví, kteří na střední škole neupadli ještě do protičeské nenávisti; kteří se pod vlivem některých dobrých českých profesorů dostali dokonce do zájmu československé ideologie; ale na vysoké škole, kde už přestal na ně působit profesor, který je vychoval od dětství, a kde viděli, že celé mladé intelektuální Slovensko plove ve vodách slovenského nacionalismu a romantismu, opustili původní svoji orientaci a plovli s proudem. „Pak naraz — píše jeden z nich — zastal tu před našimi očami národ (slovenský), bez všetkého nášho pričíněnia. Bola to ohromná vec.“ A na výzvy starší, hlasistické generace, abychom my studenti konali drobnou práci mezi lidem, odpovídá těmito otázkami:

„A teraz ako chcete, aby sme my po tomto ohromnom fakte (kterým je ten přerod duševní) zostali takí, ako ste vy ostatní? Chcete, aby sme mysleli drobnými myšlienkami na drobnú prácu, keď majú byť vykonané veľké veci? Chcete, aby sme nevykročovali zo starého kruhu, aby sme sa nespúšťali dnešných skúseností, my, ktorí žijeme v predvečer ohromných, úplne nových udalostí a dobrodružstiev? Chcete, aby naše myšlienky, piesne, túžby boli také ako vaše? Chcete, nechcete, to je jedno. Ak nás nebudete chcieť takých, akí sme, pôjdeme cez vás. Niet kedy! ... Nenávidíme Váš systém, ktorý ste splodili, nenávidíme školy, ktoré odobrujete a ktoré vychovávajú čo deň nových otrávených a otrásených ľudí, čo budú museť prekonať našu cestu. Nenávidíme a odstránime sa vás. A to bude nová éra v tomto štáte. Vtedy bude koniec všetkým zbytkovým statkom, 25 miestam v správnych radách, daromným rečiam o československej jednote, a najmä tej nešťastnej škole, ktorou sme prešli.“
Almanach Detvana v Prahe, r. 1932.)

národní hospodář

Univ. prof. dr. Josef Grňa:

Krise důvěry ve finanční správu

Hlavní zpravodaj o státním rozpočtu na rok 1934 posl. Remes naznačil ve své zprávě, že nejen státní finance jsou v krizi, nýbrž i sama finanční správa. Její stav jest skutečně neutěšený a jest již nanejvýše na čase si to uvědomiti. Myslím také, že kdo je do věci zasvěcen, má povinnost mluvit, nechce-li se státi spoluvinníkem.

Ukázky této krise jsou mnohé, a pro veřejnost jest snad nejnapadnějším

stav daňových nedoplatků.

Jejich téměř pětimiliardová cifra mluví sama za sebe řečí až příliš jasnou na důkaz toho, že tu není něco v pořádku. Daňové nedoplatky však jsou všude na celém světě, byly vždy a budou. Kdyby byly jen průvodním zjevem nynější hospodářské tísně, nebylo by to nijak povážlivé. Ale jak lze vysvětliti a omluviti, že pozůstávají stále ještě nedoplatky z let, následujících těsně po převratu, ba dokonce i z doby před převratem, a že jejich hlavní položky se datují právě z let nejvyšší hospodářské konjunktury?

Ani tuto ohromnou číslici daňových nedoplatků bych však ještě nepovažoval za důkaz nemoci naší finanční administrativy, kdyby nebylo zjevu daleko povážlivějšího: Je to

ztráta důvěry v práci finančních úřadů,

v její zákonitost a vůbec ve schopnost finančních úřadů zastati úkol jim uložený. A to jest právě důvod, pro který nevidí poplatník ve finančním úřadu spravedlivého soudce nad svými povinnostmi vůči státu, nýbrž nepřítel, který mu škodí, který mu činí největší nepříjemnosti, ale proti kterému bohužel nemá zastání v cestě zákona. A odtud morálka poplatníka: nedbá-li úřad zákona, nutno se brániti každým prostředkem, který jest po ruce.

Za hlavní příčinu těchto smutných důsledků pokládám úzasně pomalou práci finančních úřadů. To pocituje poplatník nejtěžší při vyřizování svých opravných prostředků. Kdyby byla vydána statistika, jak dlouho trvá vyřízení odvolání, byl by výsledek zdrcující. Ale také vyřízení jakékoliv jiné žádosti poplatníkovy, i sebe nepatrnější, trvá ne týdny, nýbrž roky, a dojde pravidelně tehdy, když již žádost dávno pozbyla svého významu. Jak má však pochopiti občan, jemuž úřad ukládá po případě nezákonná břemena, že dnes ještě není rozhodnuto o jeho odvolání do předpisu daně za rok 1925? Jak jest možno chtíti, aby měl před takovým úřadem stejnou úctu, jako před soudem, aby k takovému úřadu měl důvěru?

Horším jest však to, že také

vyměření daně

bývá otázkou ne měsíců, nýbrž roků. Ač na příklad první přiznání k přímým daním docházejí berní správě již v lednu, nevydá úřad ani nejjednodušší platební rozkaz dříve než v létě. Ale u velkých poplatníků není řízení skončeno ani po delší řadě let, takže platební rozkaz přichází obyčejně již do zcela změněných hospodářských poměrů. Také zde by byla širší veřejnost ohromena, kdyby zvěděla, kolik velkých poplatníků nemá dosud vyměřenu daň na příklad na rok 1930. Také zde tím poplatník trpí tím krutěji, má-li v roce nejtěžší krise platiti daň provisorně podle předpisu z roku nejvyšší konjunktury, ale jest mu taková zdlouhavost ještě méně pochopitelná proto, že každému jest jasno, že pomalou prací při vyměřování daně musí přece trpěti škodu v prvé řadě stát sám.

Tvrdím zcela rozhodně, že pro takovou zdlouhavost není žádné omluvy; co se jako omluva uvádí, není omluva, nýbrž výmluva. Nejsmutnější jest, že se stále nic neděje k nápravě. Maličké zlepšení nepomůže, nesáhne-li se zlu na kořen, a dokud nedostane poplatník svůj předpis do dvou — tří měsíců, dokud nebude o jeho opravném prostředku rozhodnuto ještě v roce předpisu daně, bude se proti nečinnosti úřadu brániti zbraněmi nelegálními.

Vady byrokratismu.

Vinu na tom mají v prvé řadě ony věcné nedostatky státní administrativy, jež bych nazval „způsobem úřadování státních úřadů“; jsou příliš dobře známy, než aby bylo třeba je znovu vypočítávat. Ale snad nikde se neprojeví v tak typické formě jako právě ve správě finanční. Všechny tyto vady, jako těžkopádnost, nedostatek iniciativy, uhýbání odpovědnosti, složitost úřadování, nadbytek orgánů hlídajících jeden druhého, nedostatek pružnosti a přízpůsobivosti poměrům, vše to jest ve finanční správě vystupňováno na nejvyšší míru.

Také obtíže osobní jsou velmi závažné, a jsou dvojího druhu. Týkají se jednak speciálně jen finanční služby, jednak vyplývají ze všeobecného postavení státních zaměstnanců. Právě tyto všeobecné potíže se opět nápadně projeví ve finanční službě, a lze je charakterisovat jako zmenšenou výkonnost v důsledku nespokojenosti úřednictva. Jsou zaviněny naší

nešťastnou úřednickou politikou,

jež jest bohužel čím dále tím více na scestí. Místo řádné úpravy platové se po převratu vypomáhalo započítáváním válečných let, zkracováním postupových lhůt, přídavky zatíženým domácnostem a podobně. Do takto rozvrácených poměrů zapadla v r. 1926 nová platová úprava, odnímající automatický postup. Ať již máme k tomu jakékoliv stanovisko, jisto jest jedno, že doba pro zavedení takové úpravy byla volena nejvyšší nevhodně. Obzvláště pak tím byl postižen finanční resort s jeho převahou úřednictva s nižším vzděláním, jež nabylo nivelisací vysokých titulů a vysokých hodnostních tříd, takže při převodu do nové úpravy se octlo na konci své úřední kariéry, ač většina z nich jest dosud poměrně mladá. Jsou případy, že lidé dnes 40—45letí nemohou do konce své služby počítati již s nejmenším povýšením nebo postupem, nýbrž, jak se ukazuje, je čeká jen ustavičné zhoršování jejich hmotné situace. To musí nutně míti za následek ubití jakékoliv ambice, nezáměrem o službu, výkon služby jen „podle předpisu“.

Nad to jest finanční úřednictvo vystaveno různým nepříznivým vlivům zvenčí, zejména

vlivům politických stran,

proti nimž není dostatečně chráněno svými představenými. Znepřáteli-li se přednosta berní správy s některou politickou stranou, bude štván na schůzích, v novinách, stížnostmi u představených, jež se až příliš horlivě vyšetřují, ale zastání nedojde a nakonec bude přeložen; a takové přeložení jest přes všechny příkrasy přece jen přeložením z trestu. To jest velmi vážné nebezpečí pro každého vyššího finančního úředníka, a mnoho schopných a snaživých lidí bylo úplně znechuceno pro nedostatek opory u nadřízených. Spravedlivě však nutno uznati, že v poslední době se aspoň v tomto směru ukazuje poněkud pevnější ruka.

Nejtěžší vadou dnešního systému jest, že úřednictvo vychovává k nesamostatnosti, což vede k přímo neuvěřitelné

obavě před převzetím odpovědnosti.

Dovede soudný čtenář pochopiti, že na příklad president zemského finančního ředitelství (úředník v první platové stupnici!) musí „předložit k rozhodnutí“ ministerstvu i takové případy, které přesahují hranici 10.000 Kč? Je patrné není pokládán za způsobilého, aby rozhodl o nich sám? Ale i přes to vyšší instance soustavně překročují svou kompetenci, zákonem jim tak štedře vyměřenou, na úkor nižších, což vede k tomu, že nižší stolice si neodvážejí rozhodnouti vůbec nic. O jakých maličkostech si vyhrazuje rozhodnouti ministerstvo! Nehledě na všechny ostatní nevýhody, na měsíce a léta tím promarněného času, podlamuje to úplně jakoukoliv iniciativu, samostatnost a rozhodnost nižších úřadů, které se stávají čím dále tím více jen vykonavateli rozkazů nadřízených stolic.

Všechny tyto potíže se pociťují nejvíce při správě příjmů daní. Jeden z hlavních důvodů zmíněné krise důvěry ve finanční správu se nám ukáže při srovnání

vyměřování a vybírání daní.

Pozorujeme totiž kuriosní zjev, že místo aby se obě stadia navzájem doplňovala, ztratila se takřka úplně jejich vzájemná souvislost; obě jdou vedle sebe nezávisle, ba snad spíše proti sobě, a postavení vedoucích orgánů finanční správy k tomu bych charakterisoval stručně tak, že výlučný zájem se obrací k vyměření daně, ale nikdo se při tom nestará o to, zda vyměřená daň bude, a bude moci býti

skutečně zaplacená. Proto již na příklad přednostově berních správ jsou kvalifikováni nikoliv podle toho, kolik daní bylo na okrese vybráno, nýbrž kolik bylo předepsáno. Řízný přednosta vykazuje velké předpisy, a za to jest i dobře popsán, aniž by se pamatovalo na to, že čím vyšší jsou předpisy, tím vyšší jsou i nedoplatky.

Ale mnohem vážnějším jest, že vyměřovací úřady dostávají přímo pokyny, jak mají předpisy daní na okrese vypadati. Jak při tom dopadne zákon, kde při tom musí zůstatí spravedlnost, již občan hledá nejen u soudu, nýbrž u každého úřadu republiky? Prakticky to znamená tolik: protože osobám s pevným příjmem předpis zvýšiti nelze, musí vyměřovací úřad předpokládanou daň rozvrhnouti na samostatné podnikatele. Pro první rok by to mělo za následek odvolání postižených. Ale protože konečné vyřízení opravných prostředků trvá, řekněme mírně, pět roků, a protože po celou tuto dobu musí býti daně placeny provisorně podle takových předpisů, tu takto postižený podnikatel, nemá-li býti hospodářsky zničen, se chrání dvojím způsobem: buď na předpisy neplatí vůbec ničeho a čeká, až nedoplatky narostou do takové výše, že již vůbec nemohou býti zaplacený bez hospodářské zkázy podniku. Tím jest pak splněna skutková podstata nároku na povolení odpisu, a k žádosti poplatníka jest pak finanční správa nucena odepsati i ty daně, jež by byl poplatník při rozumném předpisu beze všeho zaplatil, takže konečný efekt jest pro stát rozhodně nepříznivější. Anebo poplatník, který jest poctivější, přiznává své příjmy níže: vyměřovací úřad k tomu pak přirazí svou kvotu, poplatník zaplatí, a tím jest věc vyřízena k oboustranné spokojenosti na tak dlouho, než přijde revise; ta objeví „daňového defraudanta“, načež následuje trestní řízení daňové se vším, co s tím souvisí.

To jest typický poměr mezi poplatníkem a úřadem, věc veřejně známá, již zkrášlovati nemá smyslu. Výslovně chci zdůrazniti, že berní správa jest většinou opravdu v právu, že skutečně přiznání velmi často nebývají správná, jak to dokazuje již to, že proti takovému zvýšení základu postižený ani nepodává odvolání. Jde však o to, kam takový systém může vésti a kdo to zavinil. A tu rozhodně tvrdím, že finanční správa není bez viny, a to zvláště proto, že nemůže-li se poplatník dovolati proti porušení zákona práva v legální cestě, bude se brániti nelegálně. Dostane-li se mu však práva po 5—6 letech, nemá to pro něj praktického významu. A tak úřad musí v poplatnících viděti jen daňové defraudanty a poplatníci v úřadu nepřítel, který jim chce škodit. Namítnete snad, že proti přehmatu má poplatník přece zaručenu ochranu před Nejvyšším správním soudem. Zkuste to však v praxi! Nehledě na ona dvě léta, jež uplynou, než N. S. S. rozhodne, a na útraty advokáta, jež poplatník zaplatí i má-li úspěch, platí rozhodnutí jen pro daný případ, a příští rok rozhodne finanční úřad stejně nezákonně. Nižší stolice se totiž musí řídit pokyny, které Nejvyšší správní soud uznal nezákonnými, pokud nebudou výslovně odvolány, ale to se nestane. Finanční správa totiž zcela správně předpokládá, že poplatník konečně jednou upustí od nákladných a zdoluhavých stížností na Nejvyšší správní soud.

Úřednictvo.

Poměr mezi vyměřovacím úřadem a poplatníkem lze tedy charakterisovat jako boj kdo s koho. Že při tom musí vyjíti zkrátka jen finanční správa, jest jasno každému, kdo jest do věci jen poněkud zasvěcen, neboť proti zlé vůli poplatníka úřad určitě jest bezmocný. Mám totiž dojem, že, ač naše berní správy za takovýchto poměrů pracují poměrně dosti dobře, přes to nestačí jejich personál na více než vyřízení těch méně důležitých případů, ale na větší mu chybí nejen čas a chuť, nýbrž i náležité školení a vzdělání.

Nechci se tím dotknouti tolika skutečně vzdělaných, snaživých a poctivých úředníků, ale přes to musím konstatovati, že v celku vzdělání a hlavně další školení berního úřednictva rozhodně není na výši. Vedoucí právní personál ustrne na tom, co potřebuje denně ku své práci; vědomosti z university se neprohlubují, nýbrž upadají v zapomenutí,

takže jest výjimkou finanční právník, který by se spolehlivě vyznal též v otázkách soukromého práva, byť sebe jednodušších. Ale stejně kusá jest i znalost finančního práva. Málokdo zná více, než onen úzký obor, ve kterém denně pracuje, o samostatné, tvůrčí činnosti právnícké ani nemluvě. Výklad nejasného místa zákona nebo odporujících si ustanovení jest pro průměrného právníka finančního problém neřešitelný. Jest neuvěřitelné, jak málo starších úředníků ovládá zákon o přímých daních, který jest již sedmý rok v platnosti. Abych jmenoval aspoň jeden nápadný příklad: dodnes neví snad žádný berní úřad, co má učiniti, když předvolá k osobnímu dostavení stranu a předvolaný nepřijde.

Nelze se tomu diviti. Nehledě k všeobecné tísní státních zaměstnanců, podlamující každou osobní ambici, o další školení a vzdělání finančního úřednictva není valného zájmu. Úřední knihovny jsou nedostatečné, pokud ovšem vůbec existují; bude se zdáti neuvěřitelným, že na příklad berní úřady, pověřené exekucí pro daně, nemají ke své dispozici ani exekučního řádu, a veškeré jejich vědomosti o exekuci se tradují vlastně jen „ústním podáním“.

Ale také předběžné školní vzdělání jest nedostatečné. Berní úřady nemají vůbec právníckého personálu, a přece jsou pověřeny vedením exekuce pro daně a rozhodováním všech s tím souvisejících otázek, povahy obyčejně čistě juristické. Jak má tento úkol zvládnouti aspoň bez viditelné škody státu nejuristický personál, a to dokonce bez jakýchkoliv odborných pomůcek? Berní správy jsou sice obsazeny právníky, ale právě u nich jen právnícké vzdělání nemůže dostačovati. Již bilance středního velkostatku jest pro obyčejného právníka něco, co není s to proniknouti, o bilanci většího obchodního nebo průmyslového podniku ani nemluvě. Zde jest nezbytný komerční inženýr, a to zkušený odborník. Jen ten může vypomoci vyměřovacímu úřadu z jeho trapné bezradnosti, maskované tím, že úřad probírá ve výdajových položkách bilance otázku odpočitatelnosti padesátikorunových příležitostných darů, a nevidí při tom statistice, ukryté v ocenění zboží nebo inventáře. To jest prostě pro berní správu úkol, který ani nejsvědomitější úředník není s to zvládnouti, protože k tomu není dostatečně vzdělán.

O práci berních úřadů se sice vyšší orgány zásadně nezajímají, ale přece do ní zasahují rušivě všechny instance, počínaje ministerstvem. Jest zcela nesprávný názor, ve veřejnosti tradovaný, jako by se při

exekuci pro daně

postupovalo bezohledně; pravý opak jest pravdou, neboť každý, kdo žádá o příročí, je dostane. Stačí totiž podati si „žádost“, a do vyřízení této žádosti se skutečně v exekuci nepokračuje, ale toto vyřízení trvá pravidelně měsíce a léta. A tak se promlčuje zákonné přednostní zástavní právo, tak vzniká judikát nejvyššího soudu o tom, že finanční úřad, který po léta nevymáhá daní od dlužníka, musí si nechati líbiti od rukojmího výtku, že liknavým postupem si sám zavínil nedobytnost daně.

A při tom chybí i politický smysl jak v malém, tak i velkém. V malém: berní úřad má v jedné obci většinu obyvatel mezi svými dlužníky. Veden patrně snahou po úspoře času a námahy, provede v jeden den dům od domu exekuci, a na jeden den nařídí dražbu v celé obci. A pak se diví nejen nad tím, že jeden dlužník nekupuje věci, prodávané v dražbě jeho sousedovi, ale že se o tom dokonce ještě píše v novinách. A ve velkém: sleva daňových nedoplatků při úpisu půjčky práce dokázala, že přece jen mají pravdu ti, kdož tvrdí, že jest zbytečno platiti daně ihned, když se to dá později odbyti výhodněji a laciněji. Uvažovalo se vůbec také o vlivu této slevy na budoucí ochotu platiti rychle daně?

To jest několik poznámek, několik namátkou vybraných ukázek z naší finanční administrativy, několik z mnoha příčin jejího rozvratu. Je jich více, ale hlavní jest snad ta,

že si je dosud nikdo z našich vedoucích osobností neuvědomil, a dosud nikdo se vážně nepokusil jim čeliti. Ještě by snad nebylo pozdě!

Život a instituce

Karel Čapek:

Zima 34

Snad se mi to jenom zdá; ale mám silně ten dojem, že nastalo jakési ticho. Zdá se, že se před několika léty křepčeji a mohutněji mávalo perem, že bývalo hlášáno víc rozmanitých kulturních programů a duchovních cest a že vůbec bylo víc ochoty stavět se duchovně v čelo lidí a vyvádět je, jak se říká, ze zmatku doby. Ku podivu bylo to v době (jak vidíme) poměrného blahobytu a nemalého životního bezpečí. Dnes je v každém ohledu hůř; dnes nejde jen o hmotné věci, ale i o vedení lidských myslí, jde o víru, důvěru, odvalu a podobná viatica, bez kterých se nám těžko půjde dál; nuže, zdá se, že právě v této těžší a horší době kultura, inteligence, duch vzdělaný a tvořivý má nějak tuze málo co říci.

Pravda, ono se říká: inter arma silent Musae. Doufejme, že se za pár tisíc let i Musy poněkud vyvinuly a nejsou už éterickými bytostmi, které plaše umlkaly mezi drsnými válečníky. Myslící duch není motýlek, který se vynořuje jenom za slunných jiter a delikátně se ukrývá za dnů bouřlivých. Naopak mohli bychom říci, že třesk latinských zbraní dávno umlknul, kdežto antické Musy mluví dál. Děj se co děj, duch nemlčí nikdy, leda tenkrát, když se zřiká sebe sama. Duch, který mlčí, je jako řeka, která váhá téci; my tomu říkáme, že vyschla. Už z biologických důvodů můžeme mít za to, že inteligence není přepych, který si život dovolil z jakési hravosti a za podmínek zvláště příznivých, nýbrž že je to spíše nástroj, který byl vytvořen k přemáhání překážek a k lepšímu postupu života.

Myslící a poznávající duch nemlčí nikdy, leda že se zřekl myšlení a poznávání. Tím ovšem není řečeno, že napořád stojí na tribuně a slavnostně káže shromážděným zástupům. Aktivní inteligence není pan učitel, který na podiu vykládá žákům, co si mají myslet, nýbrž muž skloněný nad zkumavkou, životem nebo textem a hledající nějaký poznatek. Řekněme si v prvé řadě, že inteligence tu není k tomu, aby vedla, nýbrž aby poznávala, dále aby učila ty druhé, jak poznávat a rozeznávat, a konečně aby nedovolila sobě ani jiným hřešit proti duchu svatému. Nu, řeknete, tohle je nám kázání! Tož dobře, abychom nekázali věčné pravdy: Asistujeme jednomu z největších kulturních debaklů v dějinách světa; jeden celý národ, jedna celá říše přistoupila duchovně na víru v živočišnost, v rasu a podobné nesmysly; prosím, celý národ i s universitními profesory, faráři, literáty, lékaři a právníky. Myslíte, že by se mohla taková animální doktrína hlásat, kdyby každý vzdělanec v oné vysoce vzdělané říši pokrčil rameny a suše řekl, že takové primitivní voloviny nedělá s sebou? Tady se nestalo nic menšího než nesmírná zrada vzdělanců, a budí to hroznou představu o tom, čeho je inteligence schopna. Mohlo by se uvést příkladů víc, a ne jenom z té jedné země. Všude, kde se děje násilí na kulturním lidství, nalézáme vzdělance, kteří to hromadně provozují s sebou a dokonce se při tom ohá-

nějí ideovými důvody. To už není krise nebo bezmoc intelligence, nýbrž její tichá nebo náramně činná komplicita na morální a politické pasece dnešní Evropy.

Já vím, na tomto místě potřesete hlavou a zeptáte se, co má a může takový více méně osamělý a sociálně závislý inteligent dělat; nestačí zajisté, aby s hlubokým sice přesvědčením, ale slabým hláskem protestoval proti rozpoutaným silám. Ponechme jemu, co má dělat nad to; nesporné je, co má dělat. Záporné řečeno, nemá a nesmí zradit svou duchovní disciplínu. Už začínáme všichni cítit, že je něco divného a neřešitelného v rozporech světových názorů, generací, politických zásad a co ještě nás rozděluje. Uvnitř téhož národa, jako bychom mluvili různými jazyky a už si nemohli rozumět. Mezi národy, jako by pro nás neplatila společná logika, stejné pojmy a aspoň jedna jediná společná norma etická. Zdá se mi, že právě v tom tak strašně selhal duch, intelligence a to, čemu se říká kultura. Selhal duch, který sám sebou je definován jako universální. Selhala intelligence, která sama sebou znamená protiklad každé omezenosti. Selhala kultura, která je, počínajíc škamny, založena na světových pokladech ducha, světových dějinách a světovém vědění. Přesněji řečeno, selhali příliš mnozí z těch, kterým byly tyto hodnoty svěřeny vzděláním, povoláním a posláním. Není to náhoda, že každý násilný režim se obrací v první řadě proti svobodné inteligenci, že zuřivě potlačuje tu vnitřní světovost, ten boží dar universality, že násilně omezuje čili usměrňuje ducha: jednomu národu, jednomu systému, jednomu sobectví budeš sloužit, nebo tě vykopneme botou okovanou. A není to bohužel náhoda, že tomu ujařmení nebo zkurvení ducha pomáhají s velikou ideovou horlivostí právě intelektuálové. Jak se zdá, v dnešním stavu světa má být inteligenci vyhrazena trojí cesta: spoluviny, zbabělosti nebo mučednictví.

Snad ještě zbývá čtvrtá cesta: nezradit svou duchovní disciplínu; za žádných okolností, pod žádným nátlakem nezapřít v sobě ducha neomezeného a vidomého. V tom, a v tom jediném je zvláštní svoboda a urozenost ducha; nenechme si ji vzít, neboť stojí za nejtěžší oběti. Můžeme tím nějak pomoci světu? Kdybych věděl, že ne, byl bych klidný a smutný; ale cítím s hroznou úzkostí, že ještě je možno vyhrát nebo prohrát. Ještě je možno čelit fanatickému zpitomení světa; ještě je možno ne kázat, ale dorozumívat se všemi jazyky světa; ještě může být rozum společný všem, zkušenost sdělitelná, poznání platné a zákony ducha a svědomí, jež zavazují svobodné muže. Žádná internacionála kultury, ale jen kultura. Žádný duch nad stranami, ale jen duch, který se nechce odchýlit od cesty poznání. Nejsme soudci v té veliké při, která se děje; avšak ve jménu cti my nesmíme zůstat jenom diváky; máme být věrnými svědky. A záleží na svědectví těch, kdo víc vidí a dovedou se vystříhat hrubých omylů, jak ten proces dopadne. Nesmíme být falešnými svědky; naše přísaha je přísnější a naše vnitřní odpovědnost větší. Lže-li či selže-li intelligence, je to těžší provinění než neznalost nebo lež těch druhých.

A neříkejme si, jaké pak strachy u nás! Nechte to být, hrozí nám to zvenčí a je to nalomeno i u nás a

v nás; pod tlakem doby to může praskat hlouběji. Připočtete k tomu obecný stav ducha: nedůvěru, stísněnost a zklamání; dnes by mohl lidem zvrtačit hlavy kdejaký politický primitiv nebo kejkliř, který by jim přinášel zdánlivé jistoty nebo davovou sugesci naděje. Lidé chtějí věřit a utíkají do kostelíčků, chtějí doufat a naslouchají šarlatánům; chtějí nalézt jistotu, jež není v nich. Je to chaos, který lze rozmíchat kdekterým heslem; ale je to také chaos, ve kterém lze hledat půdu pod nohama. Najít ji, to by už také znamenalo najít sebe sama a sejít se na ní s druhými.

do ba a lid é

Otto Rádl:

Jak vypadají dvacetiletí

(Mladí uprostřed staré doby.)

I.

Národ se stará.

Listovali jsme starým materiálem museálních korespondencí a zežloutlými novinami z minulého století, takovými zeleně kropenatými a mramorovanými svazky s vinětami na černém hřbetě. To jsou noviny ještě hrozně mladé, ačkoliv je už nikoho nenapadne číst. Kdožví: jsou tak mladé, že je psávali jiní lidé než „novináři a veteráni osvědčení ve službách strany“ — či jsou tak mladé, že se tolik zabývaly mladými lidmi? Všechny noviny před sedmdesáti a šedesáti lety, jež mívaly upřímně na srdci starosti o národ a o jeho budoucnost, zaměstnávaly se dlouze a široce kdejakými otázkami mladých lidí a celá veřejnost a společnost byla plna dnes skoro neuvěřitelného zájmu o své dvacetileté.

Když se před pětadesáti léty Zdenka Havlíčkova, asi devatenáctiletá, zamílovala do jednadvacetiletého polského hraběte Quidona Battagliy, zatím co ještě ne dvacetiletý Václav Kounic marně usiloval o sňatek s ní — nebyla to intimní věc několika rozdychtěných ještě skoro dětí, nýbrž byla to otázka celého národa, to byla obrovská všenárodní aféra. Dnes se nám tato divoce vzplanuvší láska ohnivého děvčete k důstojníkovi v bílé uniformě, prošlého už bitkami a revolucemi, láska tragicky zakončená smrtí mladičkého děvčete — zdá jen tesknou pohádkou o Romeovi a Julii uprostřed maloměstského devatenáctého století, vhodnou leda pro toužný a krásný film. Ale ono malicherné a heroické století bylo velice důsledné a staralo se velice vážně a neústupně o to, co jeho dvacetiletí podnikají, a co si myslí, kam míří a co z nich bude, nerespektovalo příliš jejich intimitu a stavělo je již velmi záhy na veřejné forum.

Jeho synové.

To nebyly malicherné a osobní zájmy ještě docela mladé společnosti, to nebyla dychtivost sensací a klepavost. Veřejné mínění tehdy dvacetileté již terorisovalo, ale ti dvacetiletí již skutečně něco znamenali a také se jim naslouchalo jako skutečným mužům. Zdá se mi, že všechn ten elán, jež rozvíjelo minulé naše století stejně ve své čtvrtině, jako v polovině a jako ve třech čtvrtích, že všechn ten podnikavý rozmach našeho národního a kulturního rozvoje je třeba připisat téhle významné roli mládeže a studentstva, mladých spisovatelů a mladých politiků, mladým divadelním představe-

ním a mladým čtenářům knih. Je to směšně patriarchální a docela nemoderní, že bylo vykládáno za zradu a národní skandál, když jediná dcera největšího českého politika šla po Příkopě zavěšena v rámě rakouského důstojníka a Poláka (člena onoho národa, jenž obslal vídeňskou říšskou radu!) — ale ten vášnivý zájem o celou mládež oné doby je radostný. Jistě je to rozumnější a příjemnější, když v dnešní nepatriarchální době nikoho ani nenapadne, aby se zabýval tím, co dělají dvacetileté dcery poslanců a ministrů, co dělají dvacetiletí synové kupců, pekařů nebo zaměstnanců spořitelén, a když o tom už nikdo nepíše v novinách. Ale ti dnešní dvacetiletí si ani sami nejsou vědomi toho, že uprostřed výhodné svobody tohoto snášenlivého nezájmu také něčeho pozbyli.

Není možno říci, že se o dvacetileté nikdo neinteresuje: ale zdá se, že se o ně málokdo zajímá. Interes je vždycky zistný a zájem může být také nezištný. O mládež, která stojí na konci střední školy a na počátku vysoké, stručně: o dvacetileté, se dnes ovšem interesují vojenské referáty, politické strany a sportovní kluby. Četli jsme také, že o mladých mluví mnoho politiků, že je kdožví kolik různých barev „mladých generací“, a že strany dělají ze schůzí fakultních studentských spolků kolbiště, na nichž uplatňují o překot svou lásku k mládeži. Také se o mladých mnoho debatuje, a dokonce se o nich pořádaly celé ankety, když jsme tu před půldruhým rokem k tomu dali jednou bezděčně podnět několik článků o dvacetileté dívce. Tyto ankety nám vynesly celé stohy novinových výstřížků, po jejichž přečtení máme skutečnou zvědavost se optat: Prosím vás, jak ale vypadají ti dvacetiletí opravdu?

Jak vlastně vypadají?

S tou otázkou jsme se potkali při večerních debatách a kavárenských besedách a na veřejných schůzích, na nichž bylo zjištěno mnoho zajímavého. Říkalo se na nich s velice vážnou tváří, že dvacetiletí jsou generací velice solidní, spolehlivou, že jsou lehkomyšlní a nestojí vůbec za nic. Že čtou velice mnoho a že ani je nenapadne vzít knihu do ruky. Že mají úctu ke vzdělání a že studují mizerně. Že se s velikým úspěchem učí cizím jazykům a že nedovedou už ani lámanou němčinu, natož francouzštinu. Že chodí vášnivě rádi na hodnotná dramata a že na divadlo upřímně kašlou. Že opovrhují povrchností kina a že chodí do biografu třikrát týdně. Že jsou generací vášnivých sportovců, milovníci tvrdého trainingu a že jsou na tělesnou výchovu líní a unaví je leda děvčata. Že jsou nemravní, bez morálních zásad a že představují novou, opravdu čistou a cudnou generaci. Že jsou docela odlišní od té zkažené mládeže prvních let po válce a že to s uvolněností mladých lidí je od roku k roku horší. Že prý jsou to hoši s ideály, kteří si zase píší deník a první verše do krásného sešitu a že prý jsou pustí materialisté bez kouska uměleckého vznětu. Nyní prý studenti zase s upřímným zápalem opravdu vědecky pracují, zase se objevuje krásná ctižádost, a že všichni jsou chtiví jen peněz a nějaké výnosné sinekury, aby práci mohli co nejrychleji pověsit na hřebík. Oktavání na středních školách prý jsou prosáklí fašismem, jsou ctitelé vojenských parád. Oktavání jsou silně nakloněni komunismu, z oposice k fašistickým profesorům. Naše mládež je spolehlivá a upřímně demokratická. Naši mládež nudí demokratická šed' a povyrazí je leda psinózní politika šejdrem. Studenti plní schůze Stránského. Studenti nadšeně tleskají Stříbrné-

mu. Studenti jsou vpravo, vlevo, uprostřed, navrch a vespod.

Po těchto obsažných, všestranných a informujících debatách se mi zdálo poutavým zjistit nějak spolehlivěji, jak opravdu vypadá generace těch okolo dvaceti.

O tři generace výše.

Toho generačního třídění se totiž nikdy docela nezabavíme, a konec konců má také svůj účel: usnadňuje přehled, a pokud se ho neuzívá deduktivně a šablonovitě, udává potřebné kontury.

Těch „generací“ je mnoho a jejich zájmy a společné rysy se všelijak kříží a prostupují, je však přece jen možno zhruba je rozdělit po desetiletích.

O padesátiletých je známo, že jako spisovatelé zasedají ve všech porotách, že jsou poslanci, ministři a ředitelé bank, profesori a advokáti, že jsou váženi v divadlech a jsou mistry ve výtvarných spolcích. Vyrostli ještě v době, která dělala solidní odborníky pro liberální povolání a která je ještě před válkou, když byli přibližně třicetiletí, usadila pěkně v teple. Přehlízíme-li obsazení nejvýznamnějších administrativních funkcí, nebo čteme-li novinová jubilea, dospějeme k názoru, že v našem státě je nejvíce lidí padesátiletých.

O čtyřicetiletých a mužích kolem tohoto věku, je známo, že jsou generace „ztracená“. Bylo jim dvacet let, když vypukla válka, která je okamžitě pohltila. Až do té chvíle bylo jim vtoukáno do hlavy mnoho krásných vědomostí a oni k tomu přidávali mnoho smyslu pro umění a kulturní vášně, která charakterisuje mládež prošlou vlivem všech těch esteticky kultivovaných symbolismů, dekadencí a neoromantismů. Poněvadž byli čtyři roky na bojištích a doma šel život dál, zmeškali své praktické postavení: když se vrátili, našli už všechno obsazeno, nikdo na ně nečekal. I stal se tak každý druhý z nich tvorem neužitečným, žurnalistou nebo spisovatelem, většinou dobrým. Podivné.

My třicetiletí jsme prožili dosti bezstarostná dětství předválečná, za války jsme byli skryti ve školách. Byli jsme nedostatečně vyživováni válečnou stravou, ale co se za to ztrávil světových literatur, když v četbě byl v té době jediný možný život. Vyšli jsme ze středních škol už v novém státě; byla to hezká vysokoškolská léta v náhle otevřeném světě, hltaly se všechny cizí jazyky, cestovalo se pouze za hranicemi, ty všelijaké inflace jednou v Německu a po druhé ve Francii to usnadňovaly. A stipendia, výměny žáků, pozvání cizích universit, všechno podporovalo styk s cizinou: studovalo se v Aix, v Grenoblu, v Dijonu, v Paříži, v Římě nebo Londýně, navazovala se přátelství přes hranice zemí a dopisovalo se přes moře a kontinenty. Nová věcnost a jazz-band, komunism a film. Jsme prý roztěkaní, rozptýlení, povrchní amatéři, všechno milující diletantí, kteří se zajímají o vše a nedovedou nic pořádně, ironikové, kteří ničemu nevěří upřímně, chtějí do všeho mluvit a ze všeho si tropí žerty, v umění jsou poetisté, tedy také milovníci hříček a v politice špatní straníci. Tak asi vypadají ti předchozí.

„Když je nám dvacet let...“ (Molière).

A ti dvacetiletí. Válka je pro ně leda vzpomínkou, že dostávali pít špatné mléko. Rakousko je pro ně pouhé historické faktum, k němuž nemají osobního vztahu. Československo je pro ně něco samozřejmé, určitá státní forma, k níž jsou buď loyální nebo v oposici. Nemají však k tomuto státu onoho sentimentálního vztahu, jenž charakterisuje všechny generace starší. Pro všechny ty

starší, pro něž znamená 28. říjen 1918 i duševní obrat ve vlastním životě, je tento stát zázrakem: pro nejmladší však už je faktem, docela samozřejmým faktem, k němuž je možno zaujmouti kritické stanovisko. To jim dodává určité objektivnosti, střízlivosti, věcnosti. Střední škola, na níž přišli, byla již opět bezpečně zbavena vši samosprávné svobody a liberální ležérnosti, jaká ji naplnila těsně po převratu. Prošli střední školou silně reformovanou a modernisovanou, ale zase již střízlivou, dosti pedantsky sešněrovanou a přísnou v požadavcích přesných vědomostí podle osnovy. To je přidrželo k pořádné práci a pozitivní přípravě na konkrétní povolání, přivyklo je disciplině a ochudilo je o radost příjemné nekázně. Školní osnovy na nich požadují tolik, že nezbývá už kdy na lehkomyšlná blouznění a sladká těkání po nejrůznějších kulturách. Stali se praktičtí dříve, nežli to bylo nutné.

I humanistické vzdělání dostalo praktické cíle: přestalo být kulturou pro kulturu. Není tomu nijak dávno: v našich letech ještě těsně před maturitou skoro nikdo nevěděl docela přesně, čím by se vlastně měl stát. A nikdo si tím ani nelámal hlavu: nebylo ještě nejmenší pochyby o tom, že nějaké místo dostane, protože pro mladé „muže se středoškolským vzděláním“ se prostě ročně automaticky uvolňovalo tolik a tolik míst. Učili jsme se řecky, abychom mohli číst staré básničky, dalo se to stupidní metodou a týrali nás tím školometi bez kouska srdce: ale trochu té staré krásy se přes to přese všechno nedalo v těch věcech zničit. Učili jsme se zeměpisu Asie, ne snad proto, abychom poznali možnosti exportu našeho ocelového nábytku do Indie nebo importu ještěřích koží z Indie k nám, nýbrž prostě pro to radostné a krásné faktum, že Asie existuje a je taková a taková. V tom se dnes změnilo mnoho. Přesvědčil jsem se s úžasem mezi středoškoláky z gymnasia, že se starají už také o to, „k čemu to je“. Něco takového nikoho z profesorů našich ročníků nikdy ani nenapadlo. Střední škola je jiná.

„...do samoty se nechce.“ (Molière).

Mluvili jsme s mnoha středoškoláky, se studenty prvních semestrů university, z Prahy i z různých končin venkovských. Mluvili jsme s profesory o žácích a se žáky o profesorech. Poznali jsme, že střední škola je jiná. Přestala být sama o sobě účelem. A také její žáci jsou jiní. Nade všemi visí otázka, jež byla před několika lety neznámá: Co bude pak?

Jeden z pražských studentů mi vypráví, a je to jeden ze zámožnějších žáků, že prý od septimy jsou všichni „otráveni“. Mezi venkovskými studenty je to ještě horší. Dnes není myslitelné, že by student mohl po maturitě zůstat rodičům ještě nějakou dobu „na krku“. Ale kam? Bez velice vlivné protekce se nedostane skoro nikdo do postavení v nějakém úřadě. Venkovští mají ještě daleko méně osobních známostí a ještě méně naděje na umístění. Žáci jsou deprimováni při studiu, protože už z domova přicházejí do školy se stále se vracející otázkou: kam potom? Domov je plný starostí a učitelé v ústavech nedodají mnoho dobré nálady. Malé platy

středoškolských profesorů, pak ještě snižované platy, mnoho vyučovacích hodin, lopota, která nenechá ani pomyšlení na trochu samostatné vědecké práce, o níž člověk po absolvování university ještě nesměle snil, krise, jež je deprimuje i v jejich domácnostech — odlesk všeho toho se přenáší bezděčně i do školních hodin. Z téhle atmosféry přistupují žáci k maturitě a vracejí se od ní s vysvědčením, na němž chybí odpověď na otázku: k čemu jsou vlastně dospěli?

To není radostná atmosféra pro mladé lidi, kteří budou tvořit náš zítřek a pozítřek, kteří budou představovat nejvlivnější vrstvu národa, kteří budou reprezentovat jeho smýšlení. Nechceme přece být národem zahořklých skeptiků a zklamaných pesimistů. Ve škole a doma a ve veřejnosti vtěsnáváme své dvacetileté do forem, které jsme my vytvořili, stavíme je do situace, jež není hodná závidět a kterou jsme my na světě připravili. Nechme si tedy dnes i od nich říci, co se jim nelíbí na nás. Jaké jsou jejich starosti. Jakou mají odvahu a jak vypadají.

dopisy

Dozvuky projevu Svazu studentstva o Štefánikovi

Ctěný pane redaktore, nikdy bych si nebyl myslil, že my dva budeme mít cokoliv společného a přesto se tak stalo. 16. až 17. prosince 1933 bylo zastupitelstvo Svazu čs. studentstva; na něm byli dva zástupci opozice navrzeni k vyloučení ze všech studentských organizací, protože hlasovali proti resoluci, jež Vás, p. redaktore, za národního zrádce prohlašovala, a tím se stali sami národními zrádci. Postižení: Václav Vlk, Jaromír Blaschke, oba dva zástupci moravskoslezských kraj. student. spolků.

Nenadál jste se jistě, p. redaktore, že Vaše osoba bude tak důležitá, že ÚSČS. přijme proti Vám ostrou odsuzující resoluci; poučil jste se snad také, že býti demokratem znamená v očích fašistů (kteří si také říkají demokraté), býti zrádcem vlasti, nevíte však zajisté dosud, že je možno býti zrádcem národa proto, že se hlasuje proti resoluci, jež směřuje proti Vám; že za to je možno býti navržen k vyloučení ze všech studentských organizací v ČSR., že se tedy po slavném německém vzoru vylučují protivníci pro h l a s o v á n í.

Snad Vás to bude, p. redaktore, zajímat proto, že hlasováním dali tito studenti najevo, že se nemíní účastnit štvanic proti žurnalistovi, jenž napsal svůj názor, a že tento žurnalista náhodou jste Vy; raději bych však byl, kdyby Vás to zajímalo po jiné stránce — že je totiž možno někoho vyloučit pro hlasování — a kdybyste řekl, vážený p. redaktore, zda i takovýto projev považujete za demokratický, či zda se ztotožňujete s mým míněním, že se jedná o symptom vzrůstajícího fašismu.

Doufaje, že tento dopis uveřejníte, těším se na vaši odpověď a jsem Váš

Václav Vlk, absolvent práv, Brno.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2
Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

Svět knih

Roč. 4. Číslo

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

1

Vítězslav Nezval:

LEDEN*

*Dnes v noci vymaloval mráz
Na moje okno křehkou vázu
Děším se zimních dnů a věz
Děším se jejich zimostrázu*

*Sto svítek nad varhanami
Se třpytí v matutinu šera
Dům s ledovými pannami
Je zabeđen tak jak byl včera*

*Což nerozsype se ten chrám?
Rozbílím vázu strop se boří
A zdá se mně že umírám
Již při pohledu na nádvoří*

* Ze sbírky „Zpáteční listek“.

POZNÁMKY

EDIČNÍ ČINNOST NAKLADATELSTVÍ FR. BOROVÝ za rok 1933 vykazuje 32 knih českých autorů a 4 knihy přeložené. Literatura původní je zastoupena knihami:

Karel Čapek: Hordubal, Hovory s T. G. Masarykem I. díl, 6. vydání, Štyří rozprávky, Trapné povídky, vydání ve Spisech. — K. M. Čapek-Chod: Jindrové, 5. vydání. — Vladimír Holan: Torso. — Josef Hora: Itálie, vydání ve Spisech, Popelec. — Josef Jahoda: Povinnost. II. díl. Slunce. — V. K. Jerábek: Rechter

Charakter maďarského bolševismu. Celý průběh nastolení vlády Bély Kuhna zřetelně napovídá, do jak velké míry měl maďarský bolševism nacionální charakter a jak byl přímo plodem uražené národní pýchy. Sám Wilhelm Böhm, vrchní velitel maďarské rudé armády, napsal později: „I když revoluce zdánlivě brala na sebe formy sociální revoluce, ve svých vnějších formách, vnitřních jevech i ve svém výbuchu byla veskrze nacionálně bolševická“. Samo nastolení vlády rad, udávši se bez nejmenšího odporu, bylo podivné a vzbuzovalo podezření. I povrchní pozorovatel musil vidět, že se tu proletariát nedostal vlastní silou k moci, nýbrž že k ní byl zúmyslně posunut jinými, jejichž hlavním cílem bylo najít co nejnepříjemnější formu politické pomsty, pokud možno, docílit, aby Dohoda zbledla a obrátila. Maďarští nacionalisti a komunisti shodovali se v jednom: chtěli zpět Slovensko i kraje, jež hrozily připadnout jiným státům. V nacionálním paroxysmu, jehož prudkost musí vzbudit obdiv, postavila na chvíli i část maďarské buržoasie tento zájem nad všechny ostatní a vypravila se i všemu nebezpečí, jež jí hrozilo ze sociálního převratu. (Ferd. Peroutka: Budování státu.)

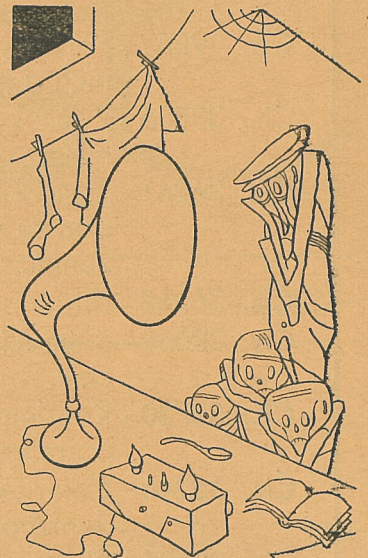
Kvěch. — Jan Klokoč: Aladin. — František Langer: Bratrstvo bílého klíče. — Stanislav K. Neumann: Enciány s Popa Ivana, Láska. — Vítězslav Nezval: Zpáteční listek. — Ferdinand Peroutka: Budování státu, I. díl. — Karel Poláček: Etudant a Francimor, Hlavní přelčení, II. vyd., Žurnalistický slovník. — Rada a Žák: Dobrodružství šesti trampů. — Jar. Stránský: Poslanec píše vláde, — Olga Scheinpflugová: Skleněná koule, Pan Grünfeld a strážník. — Fráňa Šrámek: Bouřky a

duhy, Ještě zní, Past, II. vydání, Žasnoucí voják, vydání ve Spisech. — A. M. Tilschová: Alma mater, Fany, Vykoupení, vydání ve Spisech. — Voskovec a Werich: Osel a stín.

Z cizích autorů vydalo:

Viktora Bibla historickou monografií Orlik, syn Napoleonův, román života; Louise Ferdinanda Célinea román: Cesta do hlubin noci a Liona Feuchtwangera dva romány: Válka židovská a Úspěch.

LÉČIVÁ KRIZE*

Krise hospodářská léčí krizi kulturní
»Československá Republika«

*Kdo peníze nemá na útratu,
na bio a luxus bot a šatů,
sedí doma, třebaže má vztek,
čte a poslouchá si rozhlasek.*

*Nesporný ten fakt, přátelé, svědčí,
že nás krize hospodářská léčí.
Kdo má hlad, ten doma zůstává,
čte si, a se sebevzdělává.*

* Ze sbírky Josefa Hory „Popelec“ s kresbami F. Bidla.

FEUILLETON

Fráňa Šrámek:

ZIVOT*

To bylo v lednový den, šedivý, jak zaprášená lucerna, a ani sněhu nebylo, aby ho učinil bělejší. Ani mrazu asi nebylo; jen prudký vítr, podobný drzé opici, prováděl venku své hloučné zlomyslnosti a rval lidem z ruky domovní dveře, takže ob chvíli otrásla vždy celým domem rána jak výstřel. Po takovém jednom výstřelu slyšel jsem do schodů stoupati kroky a nevím, co stalo se mému srdci, mě srdce počalo se chovati jako náhlým nepokojem jatý psík, třesoucí se na celém těle a tiše kvíčící. Držel jsem v ruce knihu, ale nehleděl jsem do knihy, nýbrž na své ruce, a překvapil mne zvláštní jejich pohyb, zachytávající se a křečovitě vrstávající do knihy; mám bílé ruce, ale nikdy snad jsem neměl bělejších, než v tom okamžiku.

Pak vstoupil listonoš a podal mi telegram. Výraz listonoše připadl mi neobvyklým; podobal se spíše tajemnému policistovi nebo soudnímu vykonavatel.

Když jsem za ním zavřel dveře, řekl jsem:

„Podívno. Nikdy jsem přece tomu-to člověku neublížil...“

Ale jen jsem to vyslovil, udivil jsem se; nebyla to vlastně má slova a nechápal jsem ani řádně jejich smyslu.

* Výtátek z knihy „Bouřky a duhy“.

Držel jsem telegram v ruce; vítr právě vklouzl do našeho komínu, začernil se, ano, byl to nyní jistě černý vítr, který jsem slyšel houkati, pivořiti se a popadatí smíchem za břich.

Zdvíhl jsem telegram proti světlu. Rozumějte mi, počínal jsem si chytře; užil jsem nepostřehnutelného úskoku proti řítícímu se na mne býku. Chtěl jsem tomu papírku tajemství odloudivší a nedatí si je vmetnouti ve tvář. Nevadí, usmíváte-li se dneska, tenkrát jsem se usmíval já; myslím, že jsem se dokonce potichu smál, neboť jsem se měl v tom okamžiku za povedeného šibala.

A — — — — pak jsem to věděl. Vítr asi náhle uleh, nastalo zvláštní ticho, trčící nehybně, jako pevně zabodnutý nůž. Jenom jako by kdesi malé bublinky, jedna po druhé, pulkaly...

Pohlédl jsem na hodiny; bylo půl desáté bez pěti minut. Chtěl jsem tuto podrobnost uvést s čímsi v souvislost, ale nešlo to. Tyto dvě hodinové ručičky, bezcitné a chladné, trčely tu v prázdnu mimo vše ostatní. Žádnou odpověď nedávaly, spíše nějakou záhadnou otázku klady. A opět jsem pohlédl na hodiny; teď bylo již deset a počaly právě bít. Počítal jsem těch deset úderů, jako smluvené znamení kohosi, kdo přišel říci, že hodina již nadešla.

A tu jsem se vztyčil a chtěl býti mužem. Hledal jsem nějaká slova, ale naše jsem pouze ona, která obsahovala telegram. Bratr Jan mrtev. Bratr Jan mrtev — —

Opakoval jsem ta slova a kupila se mi u úst v jeden veliký temný hrozen bolesti. Neboť, musíte mi věřit, já svého bratra Jana miloval zvláštní udívenou láskou, která byla štědrým večerem mého srdce. My všichni jsme jej milovali, my, plni sporů a zmatků, udíveně stáli jsme před jeho pokojným srdcem pastýře, před oním záhadným, blaženým ostrůvkem, na němž se asi hovořilo řečí ptáků a květin a jehož břehy z daleka by jistě svítily sněžným vzletajících a snášejších se bílých holubů. Kdybych byl malířem, namaloval bych bratra Jana jako pastýře, uprostřed pasoucího se stáda, a pod obraz bych napsal: Bratře Jene, pastevče, obestři nás mírem svého srdce...! A často jsem se ptával: Není to jeho nemoc — nesl ji v sobě od dětství těžkou a pomalu hlodající — není to jeho nemoc, která, posunující stále smrt na dosah jeho ruky, dala mu onen tajemně pokojný úsměv? Nebyl pro něho každý den podivně svátečním dnem před odjezdem, kdy se stáváme dobrými a tklivými, majíce se rozloučiti se známými lidmi a věcmi? A maje, abych tak řekl, svůj tlumok stále na cestu připravený, neobíral se již více cestou, kterou měl nastoupiti, než tím, co tu zanechával? Hledě vytrvale oním směrem, kudy měl jíti a hovoře s námi, neobracel k nám obličej, jako někdo, kdo se pouze ohlíží? Hleděte, teď již vím, co se stalo dva dny před jeho smrtí a až vám to povím, bude vám tak, jako by někdo neznámý dotkl se prstem vašeho čela. Dva dny před jeho smrtí — nikdo netušil, že by to mohly býti

pouze dva dny — přišel dopis ženy, k níž od delší doby poutal jej poměr nám v podrobnostech nepochopitelný; neboť takový byl bratr Jan, že jsme ani nevěřili, že by mohl milovat jako my. Dalí mu dopis, ale on jej odložil, ani ho neotevřel. Nemám času, řekl. — — — Něčí prst píše po mém čele, ale nevím, kdy uhádnou, co píše...

A tak jsem stál uprostřed pokoje a znovu a znovu si říkal, že musím býti mužem. Stál jsem tu jako připravený k obraně proti neznámému útočníkovi. Něčí ruce tiskly mé hrdo, ale já je učinil neškodnými. Někdo rozběhl se hlavou proti mému břichu, ale já paríval dobře. Stál jsem pevně, ale — — bratr Jan byl přece mrtev, bratr Jan byl přece jenom mrtev!

Pokryl jsem obličej rukama a působilo mi úlevu tiše stenati. Z vedlejšího pokoje slyšel jsem hlasy své ženy a svého hochy. Ale nebylo to ve vedlejšími pokoji, bylo to někde daleko, spíše kdesi nade mnou — a tu pojednou měl jsem dojem, že ležím pohřbený hluboko pod zemí, a má žena a můj hoch snaží se ke mně proniknouti, vyhrabující hlínu rukama a volající mé jméno. A tu celým mě nitro vzeplalo se k výkřiku: „Ale vždyť já žiji, já žiji. Jen — Jan je mrtev. Já žiji, já žiji!“

Má žena objevila se ve dveřích a já k ní vztáhl ruce, jako bych se chytal běhu...

PATENTY

Majitelé následujících čsl. patentů přejí si tyto prodati, příp. předají licenci:

- Čís. 9852 - Patka tyčkovitých lopatek parních a plynových turbin.
Čís. 38835 - Způsob, kterak zlepšiti sytkost nitrofosfátů.
Čís. 36261 - Způsob a zařízení na srážení par ze vzduchu a plynů chlazením.
Čís. 36268 - ditto.
Čís. 28069 - Snímací zařízení pro bubnové cizy.
Čís. 35730 - Kondensátor obklopený pouzdem.
Čís. 35246 - Elektrický vícenásobný kondensátor.
Čís. 32205 - Skříň pro nádržky na hořlavé tekutiny.
Čís. 34987 - Elektromagneticky řízený hydraulický regulátor s přípravným řízením průtoku pro elektrické metalurgické peci.
Čís. 35117 - Zařízení k štěpení uhlovodíků.
Čís. 35304 - Klouzavá spojka.
Čís. 21656 - Způsob dalšího zprac. kondensačních zplodin z karbamidu nebo jeho odvozenin s aldehydy.
Čís. 15576 - Odběrný oblouk na proud pro elektrická vozidla s otáčivým úhlovým smykem.
Čís. 36448 - Rourové spojení.
Čís. 36449 - Rourové spojení.
Čís. 36450 - Rourové spojení.
Čís. 36080 - Kondensátor z vinutých jednotek.
Čís. 32192 - Přesouvací převodové ústrojí.
Čís. 27601 - Způsob výroby tvárnic z kašeinové umělé rohoviny.

Informace podá

Dr. V. RAJTORA, PRAHA II,
Jungmannova 34, Mozarteum

To v á r n a
na knihařské zboží
a kalendáře

Založeno roku 1879

B. JUST
PRAHA XVI, Smíchov

Plzeňská třída 67

T E L E F O N :

odd. vazby, nákup, expedice č. 442-57

odd. kalendáře, účtárna č. 453-12

Bankovní dům
PETSCHEK A SPOL.

Praha II,

Bredovská 18

Adresa telegramů:

Petschekomp

